OMLADINSKI RESURSNI CENTAR (ORC) TUZLA
YOUTH RESOURCE CENTRE (ORC) TUZLA

ALMANAH
2011

Regionalna akcija protiv diskriminacije i militarizma
„Zajedno protiv diskriminacije. Zajedno protiv militarizma.“

ORC TUZLA – ALMANAH 2011
Regionalna akcija protiv diskriminacije i militarizma
„Zajedno protiv diskriminacije. Zajedno protiv militarizma“

IZDAVAČ:
Omladinski Resursni Centar (ORC) Tuzla

ZA IZDAVAČA:
Miralem Tursinović

GRAFIČKI DIZAJN I PRIPREMA:
Emir Delalić 3eko - www.design.com.ba

FOTOGRAFIJE:
ORC / hCa Tuzla

UNOS TEKSTA I OBRADA PODATAKA:
Mirjana Stamenković, Jasmin Jašarević, Semir Selimović

AUTOR ANALIZE:
Jasmin Jašarević

ŠTAMPA:

TIRAŽ:
500 primjeraka

Ovaj almanah dio je projekta
“REGIONALNA AKCIJA PROTIV DISKRIMINACIJE I MILITARIZMA”,
i štampan je uz pomoć:
Norveške Narodne pomoći
Norwegian People’s Aid

www.npa.org.rs

Tuzla, mart / ožujak 2011. godine

SADRŽAJ:

UVOD..... 7

REZULTATI ISTRAŽIVANJA / ANALIZA ANKETE 9

IZVJEŠTAJ DEBATA BRČKO..... 24

IZVJEŠTAJ DEBATA TUZLA..... 28

IZVJEŠTAJ DEBATA BIJELJINA..... 33

IZVJEŠTAJ DEBATA ORAŠJE..... 49

PRILOG 1. Ko smo mi ostali? (O diskriminaciji u BiH)..... 63

PRILOG 2. Zakon o zabrani diskriminacije u BiH..... 69

PRILOG 3. Iz medija..... 83

PRILOG 4. O ORC Tuzla..... 88

UVOD:

Dragi prijatelji,

Tema ovogodišnjeg Almanaha ORC-a Tuzla je *Diskriminacija*. Ovaj Almanah, osim što sadrži sve izvještaje naših aktivnosti u proteklom periodu, ima namjeru pomoći vam u budućem radu na edukaciji omladinskih aktivista i mladih u vašoj sredini, kako bi ih što bolje pripremili za aktivnosti u njihovom radu na borbi protiv diskriminacije.

ORC Tuzla, je tokom protekle dvije godine učestvovao u regionalnoj akciji protiv diskriminacije i militarizma. U regionalnoj akciji su, osim naše organizacije, učestvovali i partneri iz: Makedonije, Srbije, Kosova, Hrvatske i Bosne i Hercegovine:
Mirovna Akcija Prilep, Multikultura Tetovo, Omladinske Inicijative Skopje, Akcija za mir i nenasilje Gnjilane, Edukativni Centar Kruševac, Infošop Škatula Rijeka i Omladinski Klub "Pod istim suncem" Jablanica. Više o regionalnim aktivnostima i partnerima možete pronaći na stranici: http://www.mirovnaakcija.org/
Regionalna akcija protiv diskriminacije i militarizma je urađena u partnerstvu i uz finansijsku podršku Norveške narodne pomoći (Norwegian People's Aid - www.npa.org.rs)
U okviru ***"Regionalne omladinske akcije protiv diskriminacije i militarizma"***, mi smo u proteklom periodu radili na sljedećim aktivnostima: Napravili smo analizu situacije o učešću manjina i opštem poznavanju prava manjina i situacije u kojoj se nalaze manjine u BiH pod nazivom: "***Društveno zbližavanje, ravnopravno učešće manjina u BiH".*** Jedan od glavnih ciljeva ovoga projekta je prije svega podizanje svijesti građana BiH o važnosti borbe protiv diskriminacije u BiH i regiji, sa posebnim osvrtom na mlade. Analiza situacije urađena je na uzorku od 1.600 ispitanika iz 17 bosanskohercegovačkih gradova. U prikupljanju podataka sa terena pomogle su nam omladinske organizacije – članice Omladinske Mreže BiH.

Organizovali smo četiri javne debate:

- Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti dobijanja posla, ***Brčko Distrikt BiH, 10. Marta 2010,***

- Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja, **Tuzla, *23. Aprila 2010,***
- Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja, **Bijeljina, 21. Oktobar 2010 i**
- Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja i zapošljavanja u Posavskoj županiji, **Orašje, 21. Decembra 2010.**

Pred vama se, u ovom almanahu, nalaze izvještaji i izvodi sa diskusija, te rezultati analize. Nadamo se da će vam ovi materijali biti korisni za vaš dalji rad.

Uživajte u čitanju!

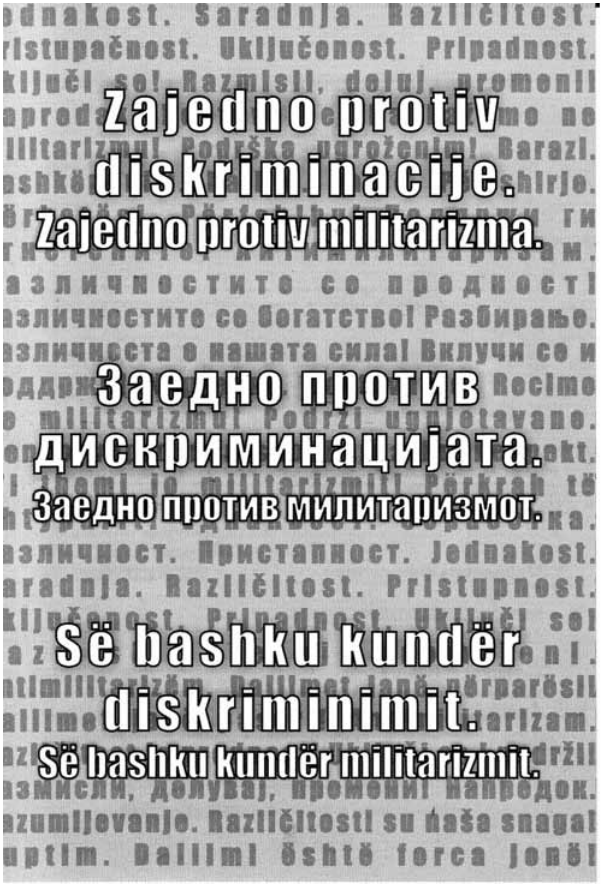

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I ANALIZA ANKETE DRUŠTVENO ZBLIŽAVANJE, RAVNOPRAVNO UČEŠĆE MANJINA U BiH

ORC Tuzla, u okviru projekta ***"Regionalna omladinska akcija protiv diskriminacije"***, napravila je analizu situacije o učešću manjina i opštem poznavanju prava manjina i situacije u kojoj se nalaze manjine u BiH pod nazivom: "***Društveno zbližavanje, ravnopravno učešće manjina u BiH".***

Jedan od glavnih ciljeva ovoga projekta je prije svega podizanje svijesti građana BiH o važnosti borbe protiv diskriminacije u BiH i regiji, sa posebnim osvrtom na mlade.

Rezultati analize urađene na osnovu odgovora iz anketnih upitnika poslužili su nam za procjenu stanja i kreiranje metoda aktivnosti za borbu protiv diskriminacije.

Upitnici su distribuirani i popunjeni u sedamnaest gradova u BiH, vodeći računa o ravnomjernoj zastupljenosti anketnih listića u FBiH, RS te zastupljenosti Brčko Distrikta BiH.

Ukupno je popunjeno 1.526 upitnika, od toga 662 u Federaciji BiH, 764 u Republici Srpskoj i 100 upitnika u Brčko Distriktu BiH.

Anketa je sadržavala 24 pitanja, od kojih je nekoliko pitanja bilo opisnog karaktera.

Gradovi u kojima su popunjavane ankete su: Bosanski Petrovac, Jablanica, Konjic, Maglaj, Sarajevo, Tuzla, Zenica, Banja Luka, Bijeljina, Derventa, Doboj, Mrkonjić Grad, Prijedor, Šekovići, Srebrenica, Zvornik i Brčko Distrikt BiH

Želimo da spomenemo veliko učešće naših volontera – članova Omladinske mreže Bosne i Hercegovine koji su bili aktivno uključeni i koji su nam pomogli u prikupljanju anketa u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Anketa je urađena u periodu decembar 2009. - januar 2010. i štampana je na ćiriličnom i latiničnom pismu. Ukupno su 34 anketara bila angažovana na poslovima anketiranja koji su obavili posao u periodu od 07. - 24.12.2009. godine.

U najvećem slučaju anketirani su izjavili da nisu imali problema sa ispunjavanjem anketnih listića, te da su najviše problema imali sa pitanjima vezanim za to šta je diskriminacija, šta je Institucija ombudsmana za

ljudska prava, te pitanja u vezi romske nacionalne manjine, uglavnom zbog nepoznavanja navedenih tema.

Ukupni utisci o samoj anketi su podijeljeni. Dio anketiranih misli da je anketa predugačka i komplikovana, dok drugi dio misli da je sačinjana konkretno i da ne treba puno vremena da se ispuni, te su izrazili i želju da se i aktivnije uključe u dalji rad na ovu temu kroz zahtjeve da im se dostave rezultati anketa ili da se uključe u konkretne aktivnosti na temu borbe protiv diskriminacije.

Sami anketari su veoma visokom ocjenom ocijenili svoje zadovoljstvo učešćem u ovoj aktivnosti i izrazili želju da budu uključeni u aktivnosti vezane za ovu temu.

Socio-demografske i geografske karakteristike uzorka:

		FBiH	RS	Brcko DC	BiH	BiH
Ukupno anketiranih		**662**	**764**	**100**	**1526**	%
Pol	muškarci	286	355	45	686	44.95%
	žene	376	409	55	840	55.05%
Nacionalnost	Bošnjak	451	180	40	671	43.97%
	Srbin	98	551	46	695	45.54%
	Hrvat	26	12	7	45	2.95%
	ostali	47	8	1	56	3.67%
	bez odgovora	40	13	6	59	3.87%
Državljanstvo	BiH	613	707	83	1403	91.94%
	neko drugo	4	10	2	16	1.05%
	dvojno	17	29	3	49	3.21%
	bez odgovora	28	18	12	58	3.80%
Religija	Musliman	461	179	35	675	44.23%
	Pravoslavni hrišćanin	99	539	43	681	44.63%
	Katolički kršćanin	31	11	7	49	3.21%
	Jevrej	1	3	0	4	0.26%
	drugo	6	4	1	11	0.72%
	ateista	11	8	0	19	1.25%
	bez odgovora	53	20	14	87	5.70%
Školska sprema	KV/KV	58	26	17	101	6.62%
	SSS	399	544	62	1005	65.86%
	VS	16	19	2	37	2.42%
	VSS	89	91	15	195	12.78%
	MR/DR	0	5	1	6	0.39%
	bez odg.	100	79	3	182	11.93%
Zanimanje	učenik/ca	262	273	27	562	36.83%
	student	153	136	22	311	20.38%
	zaposlen/a	165	203	31	399	26.15%
	nezaposlen/a	64	133	17	214	14.02%
	penzioner/ka	17	19	3	39	2.56%
	bez odgovora	1	0	0	1	0.07%

8. Da li znaš za neki oblik diskriminacije u BiH?

Dok Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima utvrđuje da **„sva ljudska bića su rođena slobodna i s istim dostojanstvom i pravima"**, milioni ljudi širom svijeta žrtve su diskriminacije u svakodnevnom životu, a prisutnost diskriminacije u BiH je na visokom nivou, o čemu svjedoče sljedeći statistički podaci:

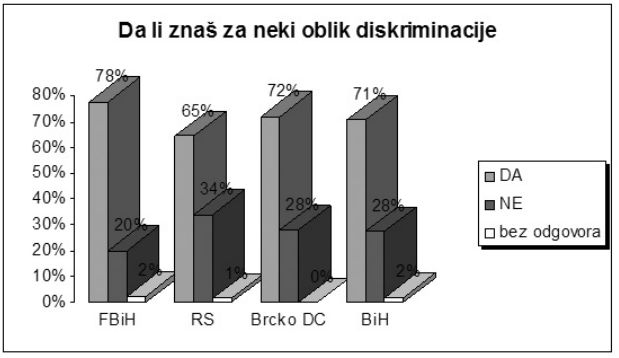

9. Ukoliko poznaješ, koji su to oblici:

Zakon o zabrani diskriminacije u Glavi II - OBLICI DISKRIMINACIJE - Član 3. govori o neposrednoj i posrednoj diskriminaciji kao i o ostalim oblicima diskriminacije koji su navedeni u upitniku. Kao što se to i vidi iz grafikona, najčešći oblici diskriminacije koje su prepoznali učesnici u anketi su: spolna, nacionalna i vjerska diskriminacija.

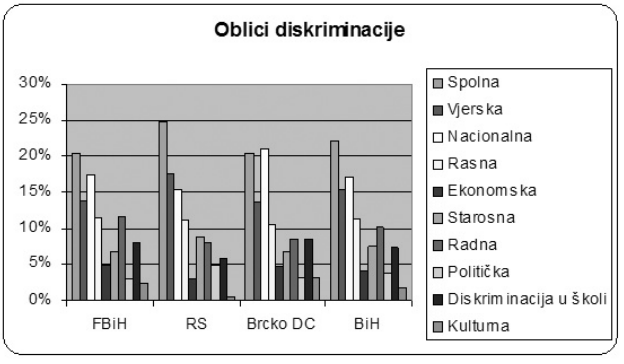

10. Da li su mladi žrtve diskriminacije?

„Mi smo odlučili da posjetimo škole u BiH i da vidimo status jedne od najugroženijih populacija i onih koji su nositelji budućnosti ovoga društva – djece. U toku tih naših posjeta spoznali smo da je, ne samo kroz zakone nego i različite prakse, zaista prisutna diskriminacija djece.” [1]
Na ovo pitanje je i velika većina anketiranih odgovorila pozitivno, smatrajući da su mladi u BiH žrtve diskriminacije.

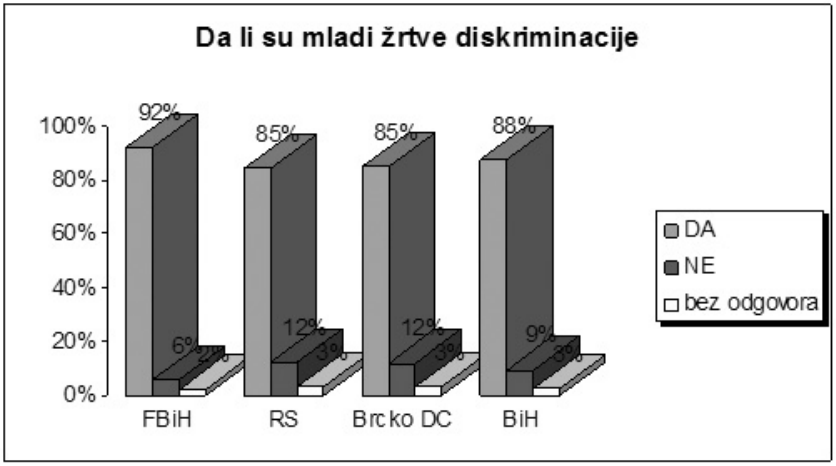

[1] Jasminka Džumhur, jedna od ombudsmena za ljudska prava u BiH povodom akademije „Da sam ja neko/netko“ u čast Međunarodnog dana ljudskih prava, održane 10. decembra 2009. u zgradi Parlamenta BiH.

11. Označi mjesta i situacije u kojima su mladi najčešće izloženi diskriminaciji:

Najčešći slučajevi diskriminacije mladih u BiH se tiču dobijanja posla, te školskog sistema, a slijede ih diskriminacija od strane vlasti (u FBiH i Brčko Distriktu BiH), te diskriminacija po pitanju stambenog zbrinjavanja (RS i BiH nivo).

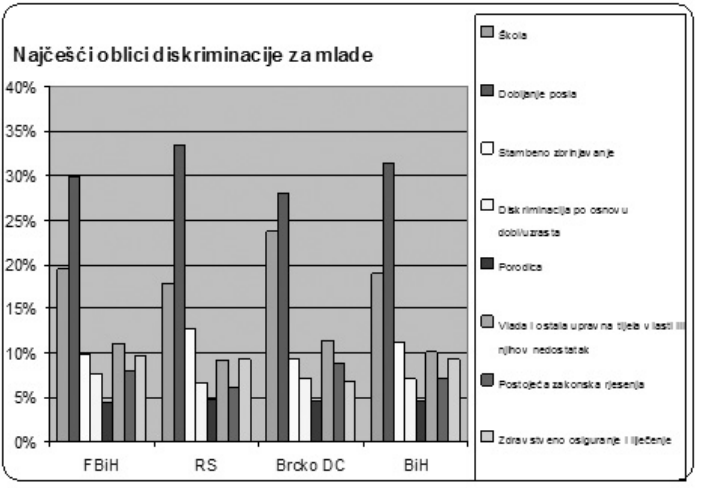

12. Da li znaš da u BiH postoji zakon protiv diskriminacije?

Manje od 40% ispitanika zna da postoji Zakon o zabrani diskriminacije u BiH, iako je Zakon usvojen u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH 28.07.2009. na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH.

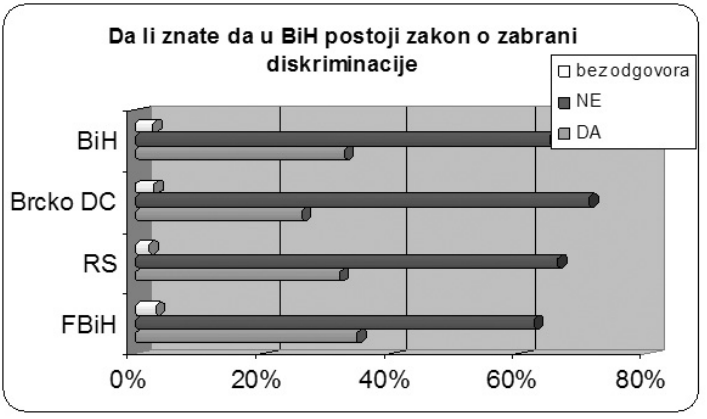

13. Da li je diskriminacija vezana za pojedinca ili grupe?

Postoji veliko razumijevanje kod anketiranih o tome da je diskriminacija vezana kako za pojedince tako i za grupe, i to je jasno vidljivo u sljedećem grafikonu.

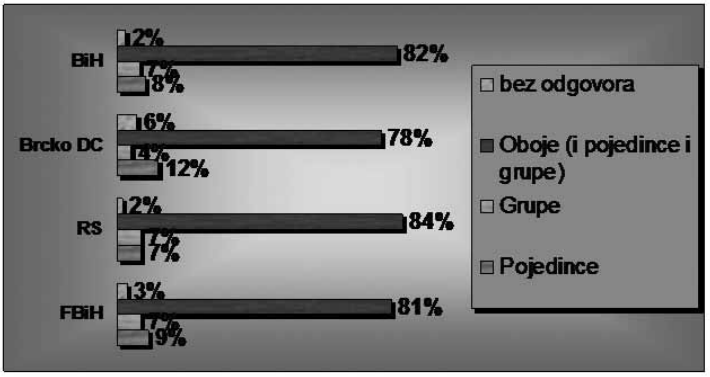

14. Šta je od navedenog diskriminacija?

Iako su u oba entiteta i u Brčko Distriktu odgovori na pitanje o tome šta je to diskriminacija dosta ujednačeni, postoji razlika u FBiH, gdje je na prvom mjestu diskriminacija po osnovu spolnog uznemiravanja, dok je u RS i Brčko Distriktu BiH na prvom mjestu podsticanje na diskriminaciju.

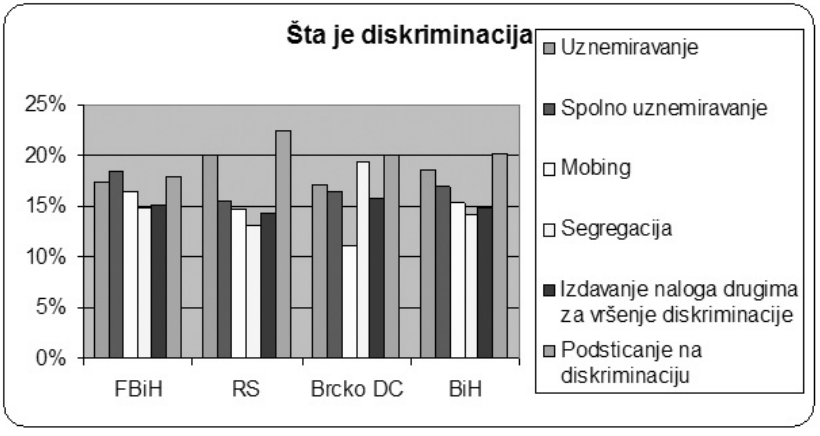

15. Ko su najčešće žrtve diskriminacije u BiH?

Najveći broj ispitanika na državnom, entitetskom i nivou Brčko Distrikta BiH su odgovorili da su nacionalne manjine, mladi i žene najveće žrtve diskriminacije u BiH.

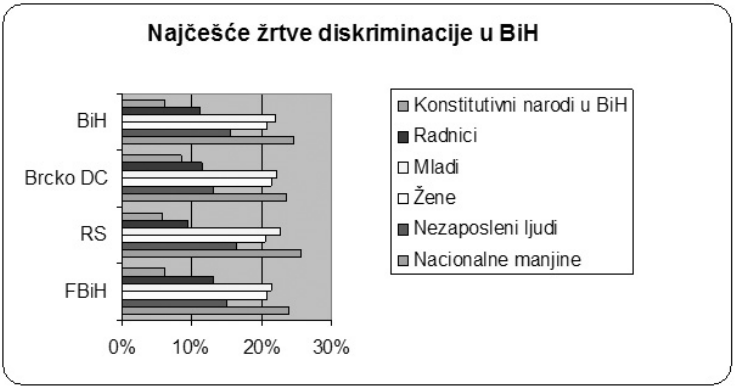

16. Znaš li šta je Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH?

Samo 25 % i manje ispitanika misli da zna šta je to Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH.

Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava je nezavisna institucija koja se bavi zaštitom prava fizičkih i pravnih lica, a u skladu sa Ustavom BiH i međunarodnim sporazumima koji se nalaze u dodatku Ustava.

Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava BiH razmatra predmete koji se odnose na slabo funkcioniranje ili na povredu ljudskih prava počinjenu od strane bilo kojeg organa Bosne i Hercegovine, njenih Entiteta i Brčko Distrikta. Predmeti se formiraju na osnovu pojedinačnih žalbi pravnih ili fizičkih lica ili ex officio.

(www.ombudsmen.gov.ba)

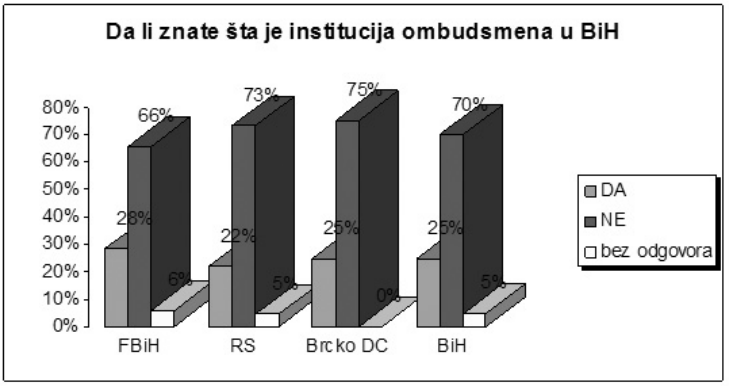

16.a Broj tačnih odgovora na pitanje o Instituciji ombudsmena:

Od ukupnog broja anketiranih koji su odgovorili da znaju šta je to Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH u FBiH je bilo 68% ispravnih odgovora, u RS 58%, u Brčko Distriktu BiH 72%, a na nivou BiH 64% tačnih odgovora.

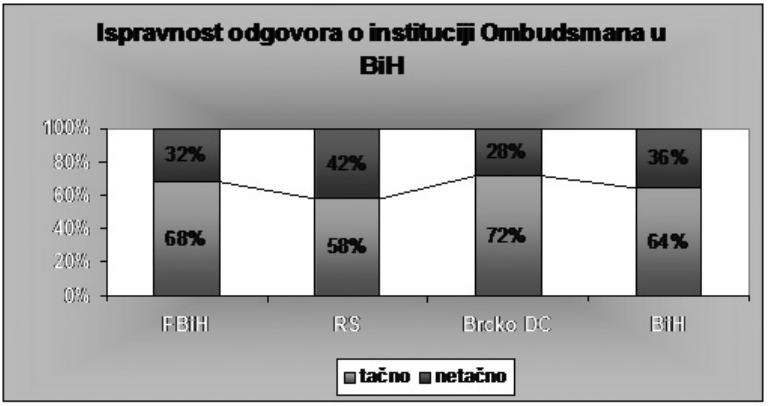

17. Da li znaš koja je najbrojnija nacionalna manjina u BiH?

U prosjeku samo 61% ispitanika misli da zna koja je najbrojnija nacionalna manjina u BiH, što samo govori da su pitanja nacionalnih manjina veoma slabo zastupljena.

U BiH živi 17 zakonom priznatih nacionalnih manjina, od kojih je romska nacionalna manjina najbrojnija. Procjenjuje se da u BiH živi između 30.000 i 60.000 Roma. Do ove brojke došlo se u toku projekta o utvrđivanju činjenica, koji su zajednički realizirali visoki komesar za nacionalne manjine Misije OSCE-a i Vijeće Evrope.

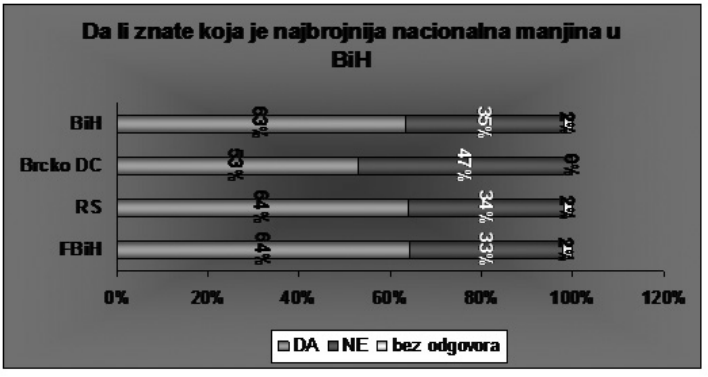

17. a Broj tačnih odgovora o nacionalnim manjinama:

Veliki broj ispitanika koji su odgovorili da znaju koja je to najbrojnija nacionalna manjina u BiH, su tačno odgovorili na ovo pitanje pokazujući da su upoznati o tome da su Romi najbrojnija nacionalna manjina u BiH. Ipak, podatak da u FBiH postoji 14% ispitanika koji nisu tačno odgovorili na ovo pitanje, a u RS 10% ispitanika ima pogrešno mišljenje govori u prilog generalnoj neinformisanosti populacije o brojnosti Romske populacije u BiH.

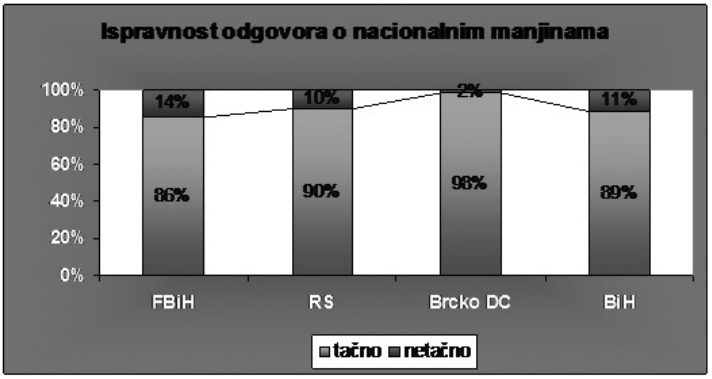

18. Broj zaposlenih Roma u BiH je:

Većina ispitanika je odgovorila da je broj zaposlenih Roma u BiH manji od 3%, što je u skladu sa informacijama koje se nalaze u istraživanjima o stanju Romske populacije u BiH sprovedenih tokom 2009. godine.

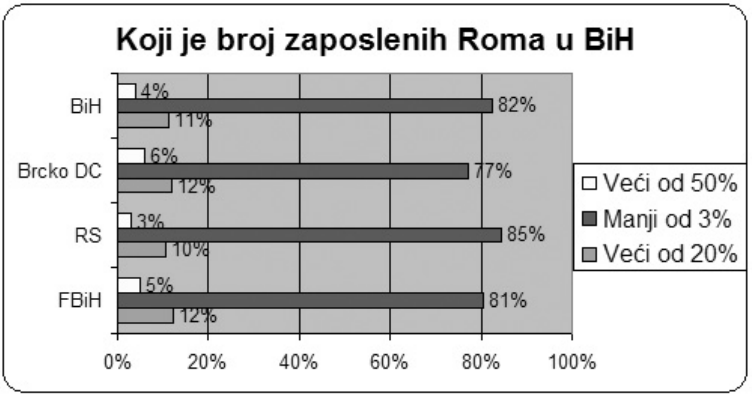

19. Postotak djece romske nacionalnosti koji ne pohađaju osnovnu školu

Ukupno 29% učesnika u anketi su mišljenja da djeca romske nacionalnosti ne pohađaju osnovnu školu u procentu većem od 50%, dok je većina anketiranih mišljenja da je broj Romske djece koja pohađa osnovnu školu manji od 50%. Istraživanja u BiH pokazuju da je broj romske djece koja ne pohađaju obavezno osnovno obrazovanje veći i od 80%.

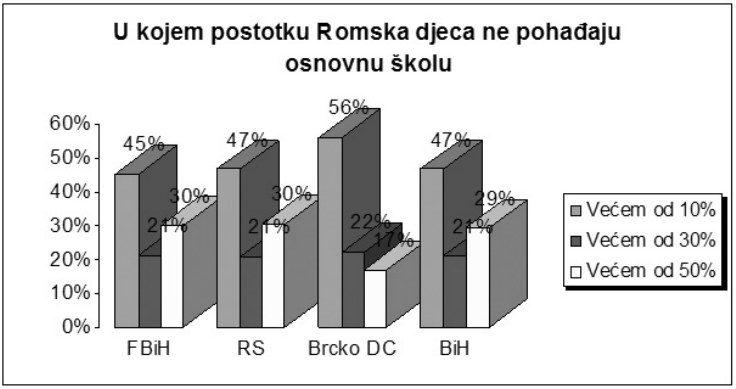

20. Koji su predmeti na kojima si učio/la o drugim etničkim skupinama?

Historija/povijest, religija i jezik i književnost uz geografiju/zemljopis su predmeti na kojima se najčešće obrađuju druge etničke skupine u BiH.

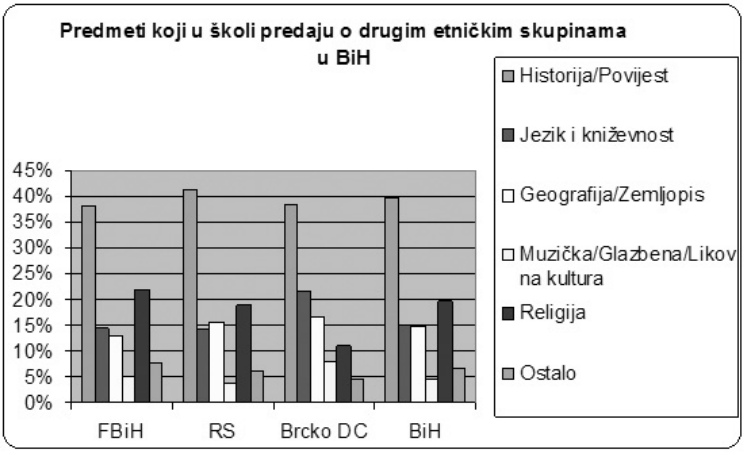

21. Šta si tokom školovanja naučio/la o drugim etničkim skupinama u BiH?

Slično kao i u predhodnom odgovoru, većina ispitanika je stekla nova znanja o drugim etničkim skupinama iz oblasti historije/povijesti, religije i književnosti.

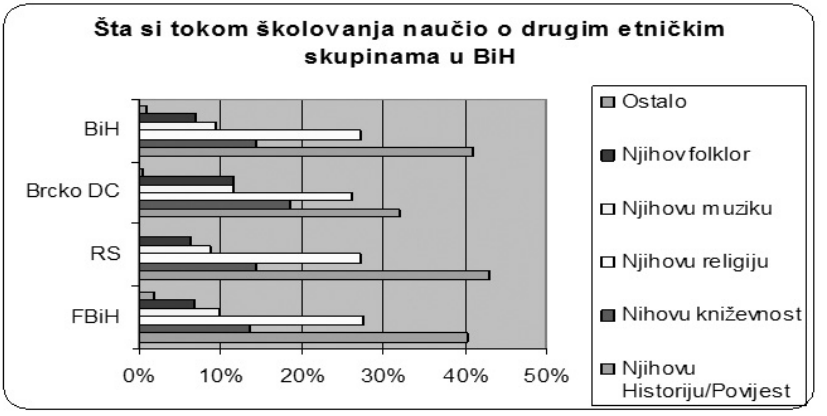

22. Koje je tvoje mišljenje o diskriminaciji u BiH?

U 47% slučajeva ispitanici nemaju mišljenje o diskriminaciji u BiH.

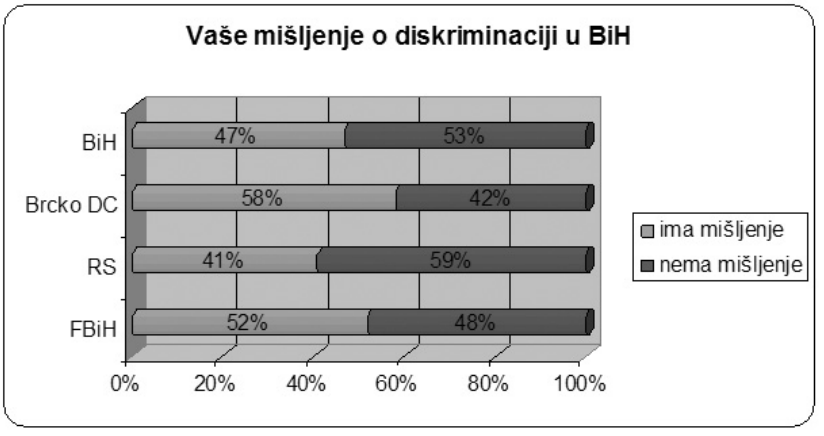

23. Koji su, po tvom mišljenju, najveći uzroci diskriminacije u BiH?

Najveći broj ispitanika se odlučio da uzroke diskriminacije u BiH pripiše ratu i etničkim podjelama u BiH, politici i političkim partijama te etničkim/ nacionalnim stereotipima i predrasudama.

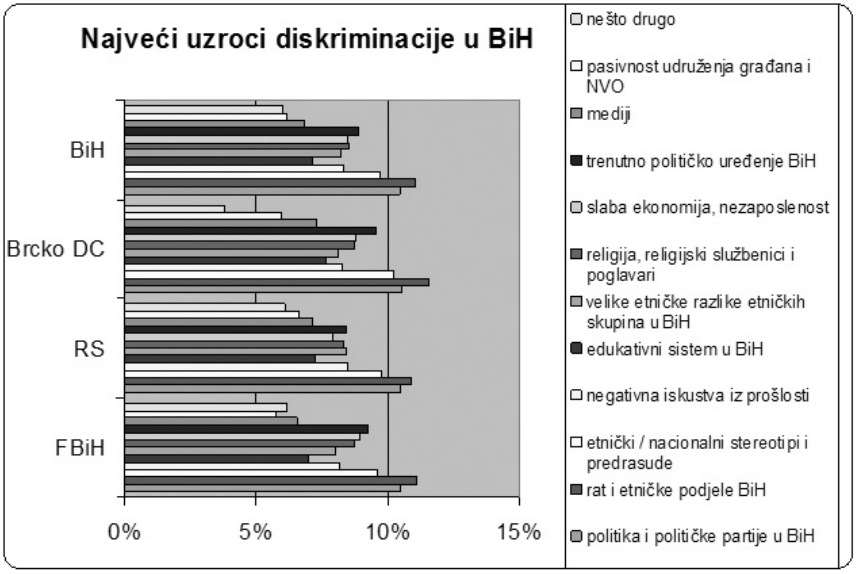

Dodatni komentari od strane učesnika u anketi:

Mobing, a koji su uzroci ne znam. Možda oni koji imaju više para imaju više samopouzdanja da ponižavaju druge.
Neobrazovanost stanovništva
Ustav BiH
Mentalitet
Nepismenost

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na osnovu dobijenih rezultata istraživanja može se zaključiti da je veliki dio stanovništva BiH **(71% ispitanih)** upoznat sa nekim od vidova diskriminacije. Obzirom da je istraživanje obuhvatilo populaciju različitih dobnih, interesnih i etničkih skupina, dolazimo do zaključka da je diskriminacija u BiH sveprisutna pojava koja zahvata sve slojeve društva. Rezultati statistički obrađenih podataka koji su dobijeni u FBiH, RS i Brčko Distriktu su uglavnom veoma slični ili identični - što samo govori u prilog tome da diskriminacija u BiH ne poznaje političke i entitetske granice, nego utiče isto ili slično na pojedince bez obzira u kojem entitetu ili distriktu u BiH živjeli.

Iako su diskriminacija na osnovu spola, nacionalnosti i religijske pripadnosti najzastupljeniji oblici diskriminacije u BiH sa kojima su upoznati učesnici ankete, pomenute su i mnoge druge vrste diskriminacije koje su prisutne u BiH, što samo pokazuje koliko dubok trag diskriminacija u BiH ostavlja na pojedince; muzička diskriminacija, medijska diskriminacija, diskriminacija djece, seksualna i mnoge druge vrste diskriminacije su naknadno dodane u komentarima na anketni upitnik.

U vezi diskriminacije kojoj su izloženi mladi u BiH govore i rezultati istraživanja koji na BiH nivou izražavaju da je **88%** onih koji misle da su mladi žrtve diskriminacije u BiH i uglavnom trpe diskriminaciju u oblastima dobijanja posla i školovanja, dok je najmanji postotak onih koji pate od diskriminacije u porodicama.

Više od **60%** ispitanika nema informaciju o tome da u BIH postoji Zakon o zabrani diskriminacije, ali su dosta dobro upoznati sa oblicima i načinima diskriminacije koji su sastavni dio zakona. Ovo govori u prilog tome da je Zakon o zabrani diskriminacije u suštini dobro pripremljen i urađen, ali da je veoma slabo prezentovan široj javnosti u BiH.

Kada se govori o najčešćim žrtvama diskriminacije u BiH dolazimo do zaključka da su to nacionalne manjine, mladi i žene.

Situacija sa onima koji bi trebalo da štite prava ugrožene populacije,

institucije Ombudsmena za ljudska prava BiH, tj. informisanost građana o njihovom postojanju je, po rezultatima ovog istraživanja, katastrofalna. Ukupno **70%** građana uopšte ne zna šta je to institucija ombudsmena u BiH, a od onih preostalih **30%** koji su se izjasnili da znaju šta je to institucija Ombudsmana samo njih **64%** je dalo tačne ili djelimično tačne odgovore.
Ipak, ohrabruje činjenica (samo u oblasti informisanosti velikog dijela građana) da rezultati odgovora na sljedeće pitanje koje se ticalo najbrojnije nacionalne manjine u BiH, gdje se **63%** građana izjasnilo da zna odgovor na pitanje koja je najbrojnija nacionalna manjina, i čak **89%** je dalo tačan odgovor. Ipak činjenica da **11%** onih koji su mislili da znaju odgovor na ovo pitanje i čak **37%** onih koji nisu znali činjenicu da su Romi najbrojnija nacionalna manjina dovode do zaključka da su problemi ove populacije i njihova izloženost raznim oblicima diskriminacije posljedica generalnog nerazumjevanja i nezainteresovanosti građana da se suoče sa ovom temom. Tako dolazimo do rezultata koji govore o tome da se situacija u oblasti zapošljavanja Romske populacije više od decenije nije promjenila u BiH te i dalje većina ispitanika, njih **82%** misli da je manje od **3%** zaposlenih Roma u BiH, i nažalost su u pravu. Dio odgovora na ovo pitanje, djelimično i nažalost, leži i u činjenici da veliki broj Romske djece **(više od 80%)** ne pohađa obavezno Osnovno obrazovanje.

Iako se u školama najčešće na časovima istorije/historije/povijesti, religije i jezika i književnosti mladi uče o drugim etničkim skupinama, veliku ulogu imaju i vannastavne aktivnosti koji obrađuju teme ljudskih prava te seminari na ove teme.

Veliku dozu ravnodušnosti i apatije pokazuje čak **53%** ispitanika koji uopšte nemaju nikakvo mišljenje o diskriminaciji u BiH, dok ohrabrujuće zvuči mišljenje manjine ispitanika koji u svojim stavovima o diskriminaciji uglavnom osuđuju ovu pojavu i pozivaju na konkretne aktivnosti za zaustavljanje i sprečavanje diskriminacije.

Građani uglavnom navode rat i etničke podjele, etničke stereotipe i predrasude i politiku i političke partije kao glavne uzroke diskriminacije u BiH.

Nakon ovog istraživanja, sasvim prirodno a i po preporuci onih koji su dali svoje mišljenje o korupciji u BiH kroz anketne listiće, dolazimo do sljedećih preporuka (iako broj preporuka naravno može biti i veći, što bi bio dio sveobuhvatnije analize samih rezultata):

1. Potrebno je implementirati veći broj aktivnosti usmjeren ka pitanjima korupcije u BiH, posebno u oblastima diskriminacije po pitanju spolne, nacionalne i religijske pripadnosti;

2. Pokrenuti aktivnosti iz oblasti zaštite prava mladih i jednakih mogućnosti za dobijanje posla i školovanje u BiH;

3. Uraditi aktivnosti vezano za promociju Zakona o zabrani diskriminacije u BiH;

4. Jačati kapacitete udruženja koja štite prava nacionalnih manjina, mladih i žena u BiH kako bi se oduprli diskriminaciji;

5. Uraditi informativne kampanje sa ciljem prezentacije institucije Ombudsmana za ljudska prava u BiH svim građanima BiH, a posebno organizacijama koje predstavljaju interese nacionalnih manjina, mladih i žena;

6. Pokrenuti aktivnosti za promociju prava Romske populacije u BiH, jačanja njihove ekonomske situacije i uključenosti u obrazovni sistem;

7. Povećati ulogu škole, kroz formalno i neformalno obrazovanje, u promociji tolerancije i učenja o drugim nacionalnim skupinama u cilju razbijanja stereotipa i predrasuda;

8. Raditi na jačanju civilnog sektora u BiH u cilju efikasnije borbe protiv diskriminacije i podizanja svijesti kod građana;

9. Raditi na osvještavanju političkih vođa u BiH da se pozabave problemima diskriminacije;

10. „Manje priče - više rada!!!“ - preporuka učesnika ankete...

Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti dobijanja posla
DEBATA U BRČKOM

Debata je održana 10.03.2010. u Sali Omladinskog centra u Brčkom, uz učešće od oko 30 učesnika, uglavnom mladih i medija. Debata je trajala dva sata, moderator debate je bio Jasmin Jašarević iz PRONI Centra za omladinski razvoj.

Ova debata je bila idealna prilika za predstavnike Vlasti u Brčko Distriktu BiH da čuju mišljenja mladih i manjina na ovu temu, te da započnu ozbiljan dijalog sa njima i u cilju rješavanja ovih problema ali, nažalost, ova prilika je propuštena obzirom da se na debati nisu pojavili najodgovorniji ljudi iz struktura vlasti Brčko Distrikta BiH. Kao što se debati nisu odazvali predstavnici vlasti tako ni same omladinske i organizacije nacionalnih manjina nisu u punoj mjeri prepoznale mogućnosti ove debate, ili su poznajući situaciju ili od straha da se uopšte pojave na nekom od događaja koji ne afirmišu „dostignuća Distrikta“ odlučili da se i ne pojave.

Usprkos onima koji se nisu pojavili debata je održana uz veliku podršku medija, kojih je ovom prilikom bilo u dovoljnom broju, te uz učešće partnera na projektu iz Jablanice i Prilepa, predstavnika Zavoda za zapošljavanje u Brčkom te predstavnika nekoliko omladinskih organizacija

i referenata iz Vlade Brčko Distrikta BiH koji su se pojavili na debati. Debati su prisustvovali i predstavnici OSCE-a Brčkog i zastupnik Romske nacionalne manjine u Skupštini Brčko Distrikta BiH, gospodin Avdo Aljić.

Debata je započeta uvodnim dijelom gdje je gospodin Miralem Tursinović ukratko informisao učesnike o samom projektu „Regionalna omladinska akcija protiv diskriminacije" te o rezultatima i preporukama istraživanja vezanih za diskriminaciju u BiH.

Nakon Miralema učesnicima debate se obratio gospodin Goran Taleski, potpredsjednik „Mirovne akcije" iz Prilepa (Makedonija), sa prezentacijom situacije za mlade i nacionalne manjine u oblasti zapošljavanja i problemima u vezi diskriminacije pri dobijanju posla. Goran je takođe prenijeo i neka od pozitivnih iskustava Makedonije u prevazilaženju ovih problema, te dao statističke podatke i pokazatelje o situaciji u kojoj se nalaze mladi, nacionalne manjine i žene u Makedoniji u oblasti dobijanja posla.

Prezentacijom pozitivnih iskustava i osvrtom na situaciju za mlade i zapošljavanje te o njihovoj diskriminaciji u Hercegovini učesnike je pozdravio te o svojim i iskustvima svoje organizacije informisao gospodin Haris Halilhodžić, izvršni direktor omladinskog kluba „Pod istim suncem" iz Jablanice.

Situaciju u kojoj se mladi nalaze u Brčkom te iskustva PRONI Centra u oblasti zapošljavanja mladih i borbi protiv diskriminacije predstavio je gospodin Bojan Vanovac, predsjednik skupštine PRONI Centra, a jedini predstavnik Vlasti iz Brčko Distrikta BiH koji se obratio učesnicima bio je gospodin Admir Galijatović, šef sektora posredovanja pri zapošljavanju u Zavodu za zapošljavanje Brčko Distikta BiH. Gospodin Galijatović je pričao o naporima Vlade te Zavoda za zapošljavanje u rješavanju problema nezaposlenosti i posebno se osvrnuo na program zapošljavanja pripravnika u Brčkom.

Učesnici debate su imali priliku da postave pitanja i daju svoje mišljenje na ovu temu, na koja su pokušali da odgovore i panelisti kao i drugi učesnici debate, tako da se debata razvila i došla do svog zadanog cilja, tj. ponudila je nekoliko mogućih rješenja koji se nalaze u formi zaključaka i preporuka sa ove debate.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

1. **Potrebni su veći napori, koje mora preduzeti Vlada Brčko Distikta BiH, u cilju rješavanja problema mladih u Brčko Distriktu BiH**

2. **Potrebna je pozitivna diskriminacija pri zapošljavanju pripadnika Romske populacije u Brčko Distriktu BiH**

3. **Razviti i koristiti neformalno obrazovanje u cilju obrazovanja ljudi iz Brčko Distrikta BiH za pojedina radna mjesta**

4. **Uskladiti obrazovni sistem, pogotovo Srednje stručno obrazovanje u Brčko Distriktu BiH, sa tržištem rada**

5. **Umrežiti organizacije koje okupljaju mlade kao i organizacije predstavnike manjina te kao takvi nastupati prema Vlasti**

6. **Razviti programe podrške privatnom sektoru pri zapošljavanju mladih i nacionalnih manjina**

7. **Koristiti kreativne metode i istrajati u traženju prava za mlade i nacionalne manjine**

Spisak učesnika

Tatjana Ristić - PRONI Brčko
Slavka Bulić - Zovko - PRONI Brčko
Haris Halilhodžić - OK "Pod istim suncem" Jablanica
Goran Taleski - Mirovna akcija, Prilep, Makedonija
Nedeljko Nikolić - PRONI, MZ Potočari
Džulijana Bumbaroska - Mirovna akcija, Prilep, Makedonija
Elvisa Junuzović - Posavina TV/PRONI Brčko
Milena Vuković - VERMONT Brčko
Dušanka Savkić - VERMONT Brčko
Mirsada Salihović - PRONI Brčko
Senada Sušić - PRONI Brčko
Sead Ušanović - Vlada Brčko Distrikta BiH
Vanja Rikanović - OSCE Brčko office
Dejan Jovelić - Vlada Brčko Distrikta BiH
Emir Ahmetović - PRONI Brčko
Vanesa Kelava - PRONI Brčko
Bojan Vanovac - PRONI Brčko
Admir Galijatović - Zavod za zapošljavanje Brčko Distrikta
Aljić Avdo - Poslanik u Skupštini Brčko Distrikta BiH
Jovana Prole - Omladinski klub "Gredice"
Natalija Mijatović - Omladinski klub Bijela
Smajić Hikmet - Info Biro Sarajevo
Mirjana Stamenković - hCa/ORC Tuzla
Jasmin Jašarević - PRONI Brčko
Alen Alić - hCa/ORC Tuzla
Miralem Tursinović - hCa/ORC Tuzla
Samir Tuhulj - Federalna TV
Dževida Hukičević - Federalna TV
Nihada Muminović - RTV HIT Brčko
Dario Bumbulović - RTV HIT Brčko
Bojan Božić - BH Radio 1
Admir Kadrić - Radio Brčko

Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja
DEBATA U TUZLI

Debata je održana 23.04.2010. u prostorijama Kuće plamena mira u Tuzli, uz učešće od oko 50 učesnika, uz veoma dobru medijsku pokrivenost samog događaja od strane lokalnih i državnih medija. Debata je trajala dva sata, moderator debate je bio Jasmin Jašarević iz PRONI Centra za omladinski razvoj Brčko Distrikt BiH.

Debati su prisustvovali, u svojstvu panelista:
Miralem Tursinović - Direktor ORC Tuzla
Prof. Dr. Nedžad Ibrahimović - Profesor na Filozofskom fakultetu, Univerzitet u Tuzli
Prof. Fikret Vrtagić - predstavnik Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta u vladi Tuzlanskog kantona.

Debati je prisustvovao samo jedan predstavnik Ministarstva, profesor Fikret Vrtagić, koji je uzeo aktivno učešće i na samom početku istakao stav Ministarstva da diskriminacija u obrazovnom sistemu TK ne postoji u tom i tolikom obimu. Ipak, do kraja debate dobio je nekolicinu argumentovanih slučajeva diskriminacije, te je predložio i način za njihovo

rješavanje (pismeno obraćanje Ministarstvu). Velika je vjerovatnoća da će i sami zaključci, preporuke kao i iznešeni primjeri diskriminatornog ponašanja izneseni na ovoj debati ostati „mrtvo slovo na papiru“, bar što se Ministarstva tiče.

Sa druge strane, mladi i predstavnici organizacija civilnog društva koji su uzeli izuzetno aktivno učešće na debati su samo potvrdili preporuke i nalaze samog istraživanja i analize istraživanja koji pozivaju na konkretne akcije i koji pokazuju da nisu mladi problem u BiH društvu, nego da su mladi kao i nacionalne manjine postali žrtvama diskriminacije zbog toga što su slabi, tj. nemoćni i u nemogućnosti da se organizuju i odupru onima koji nad njima vrše diskriminaciju.

Debata je započeta uvodnim dijelom, u kojem je gospodin Miralem Tursinović ukratko informisao učesnike o samom projektu „Regionalna omladinska akcija protiv diskriminacije“, te o rezultatima i preporukama istraživanja vezanih za diskriminaciju u BiH.

Nakon gosp. Tursinovića učesnicima debate se obratio Prof. Dr. Nedžad Ibrahimović koji se prisutnima obratio na temu diskriminacije sa posebnim osvrtom na uticaj politike u obrazovnom sistemu u TK, veliki pritisak na djecu u obdaništima, probleme u školama koje imaju talentovani i nadareni učenici koje diskriminišu njihovi nastavnici i profesori te diskriminaciju u visokoškolskim ustanovama, gdje su studenti često viđeni kao „nužno zlo“ i gdje profesori ne čine ništa ili sasvim malo da se ta situacija popravi. Profesor Ibrahimović se osvrnuo i na slučajeve korupcije i seksualnog zlostavljanja na visokoškolskim ustanovama, gdje se ništa nije uradilo u cilju zaustavljanja i sankcionisanja ovih djela.

Prof. Vrtagić je izložio stav Ministarstva u kojem je prezentovano stanje u kojem u TK u obrazovnom sistemu nema diskriminacije po rasnoj, nacionalnoj ili bilo kojoj drugoj osnovi i gdje svi imaju jednake mogućnosti za upis i školovanje kao ravnopravni građani. Prof. Vrtagić je rekao da se nastavnici trude da kroz dodatnu i dopunsku nastavu kao i kroz vannastavne aktivnosti i časove odjeljenske zajednice edukuju učenike o različitostima i još jednom je ponovio stav da Ministarstvo ne zna ni za jedan slučaj diskriminacije.

Nakon uvodnog dijela uslijedila je diskusija na kojoj je ukupno 16 učesnika, neki i po nekoliko puta, iznosilo svoje stavove, svoja iskustva, postavljalo pitanja, te dalo svoje prijedloge i preporuke za poboljšanje položaja mladih i nacionalnih manjina u obrazovnom sistemu TK. Panelisti su pokušali dati odgovore na neka od pitanja, te su i sami ponudili nekoliko konstruktivnih

prijedloga za promjene i aktivnije uključivanje svih u obrazovni sistem u TK.

Debata je protekla u veoma dinamičnoj atmosferi sa velikim brojem prijedloga i primjera diskriminacije koje su, uglavnom mladi, osjetili na svojoj koži i gdje se i došlo do konačnih zaključaka i prijedloga koji su i rezultat ove debate i koji mogu poslužiti kao osnova za dalje djelovanje u polju uključenja mladih i nacionalnih manjina u obrazovni sistem TK.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

1. **Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u TK se uglavnom dešava na visokoškolskim i srednjoškolskim obrazovnim ustanovama;**
2. **Potrebna je pozitivna diskriminacija pri upisu pripadnika Roma na visokoškolske ustanove u TK, kako bi se ohrabrilo školovanje ove populacije;**
3. **Neophodno je uključivanje različitosti u obrazovni sistem, na način da te osobe budu stvarno uključene tj. da se sistem počne prilagođavati njima a ne one sistemu;**
4. **Sprovesti reformu obrazovnog sistema u TK, koji je naslijeđen od bivšeg sistema, na način da se politika isključi iz kreiranja nastavnih planova i programa;**
5. **Organizovati se i reagovati u slučajevima kada se otkrije diskriminacija te o tome promptno izvještavati nadležne organe kao i širu javnost putem medija;**
6. **Uvesti češće posjete inspektora u škole;**
7. **Povećati sredstva za nabavku učila i nastavnih sredstava i racionalizovati troškove za reprezentaciju i razne svetkovine koje se financiraju iz budžeta za obrazovanje u TK;**
8. **Pospješiti efikasniji rad Ministarstva kroz pravovremene odgovore na dopise/zahtjeve koji se upute Ministarstvu od strane organizacija ili učenika/studenata;**
9. **Uvrstiti obrazovanje o diskriminaciji u obrazovni sistem u TK;**
10. **Da Ministarstvo ozbiljno shvati navode i preporuke sa ove debate.**

Spisak učesnika:

Azir Muminović - JUOŠ "Simin han" Tuzla
Benjamin Huseinović – JUOŠ "Simin han" Tuzla
Ernesa Mešić – Općina Tuzla
Nizama Hamzić – JUOŠ "Mejdan" Tuzla
Admira Biberović – JUOŠ "Mejdan" Tuzla
Željka Stjepić – JUOŠ "Mejdan" Tuzla
Senada Sušić – PRONI Brčko
Darjan Minov – Omladinski ogranak "Naša stranka" Tuzla
Amar Salihović – JUOŠ "Simin han" Tuzla
Jelena Tanasković – OSCE Tuzla
Enisa Mulaomerović – OSCE Tuzla
Amra Hasić – Stranka za BiH Tuzla
Admira Selimović – Stranka za BiH Tuzla
Faruk Imamović – Stranka za BiH Tuzla
Lejla Zećo – JU Mješovita srednja rudarska škola Tuzla
Zerina Smajić – JUOŠ "Simin han" Tuzla
Binasa Kavazović – Udruženje "Bolje Sutra" Tuzla
Dario Lučić – predsjednik mladih Narodna stranka Radom za boljitak Tuzla
Dženeta Fazlić – NS Radom za boljitak Tuzla
Ivana Pavlić – NS Radom za boljitak Tuzla
Jasminka Hadžić – JU Srednja medicinska škola Tuzla
Adnan Salihović – JU Srednja medicinska škola Tuzla
Sumeja Ramić – JU Srednja medicinska škola Tuzla
Meldisa Gazibegović – JU Srednja medicinska škola Tuzla
Emir Bašić – Fondacija tuzlanske zajednice
Almedina Ramić – JU Srednja hemijska škola Tuzla
Elvira Ikanović – JU Srednja hemijska škola Tuzla
Vanja Eraković – JU MS Elektrotehnička škola Tuzla
Mirsada Sprečić – JU MS Elektrotehnička škola Tuzla
Muamera Selimbašić – Forum mladih SBB BiH
Edina Vuković – Forum mladih SBB BiH
Zlatan Iljazović – JU OŠ "Kreka" Tuzla
Zlatan Ligić – JU SM Hemijska škola Tuzla
Edina Suljić – JU SM Hemijska škola Tuzla

Aida Softić – Biro za ljudska prava Tuzla
prof. Fikret Vrtagić – Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta u vladi TK
Nela Hukić – Referentna grupa Tuzla / Radio BH 1
Amela Šahmanović – Biro za ljudska prava Tuzla
Mirjana Stamenković – ORC Tuzla
Semir Selimović – ORC Tuzla
Nadira Šabanović – "Kuća plamena mira" Tuzla
Dragana Džomba – JU OŠ "Kreka" Tuzla
Jasmin Jašarević – PRONI centar za omladinski razvoj Brčko distrikt BiH
Miralem Tursinović – hCa / ORC Tuzla
Nedžad Ibrahimović – Filozofski fakultet Tuzla
Renata Kulić – Radio Tuzla
Elvisa Kahrimanović – Tuzlanski list
Alen Sinerović – tip.ba, Vesta radio
Sabina Džibrić – RTV "Slon" Tuzla
C. Mujčić – TV Tuzla
Sabina Dešić – tuzlarije.ba

Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja
DEBATA U BIJELJINI

Debata je održana 21.10.2010. u prostorijama Narodne biblioteke "Filip Višnjić" u Bijeljini, uz učešće od oko 30 učesnika, uz veoma dobru medijsku pokrivenost samog događaja od strane lokalnih i državnih medija. Debata je trajala dva sata, moderator debate je bio Jasmin Jašarević iz PRONI Centra za omladinski razvoj.

Debati su prisustvovali, u svojstvu panelista:
Miralem Tursinović – Direktor ORC Tuzla
Bojana Sekulić – Menadžer za obrazovanje u PRONI Centru za omladinski razvoj

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

- **Potrebna je dodatna edukacija roditelja djece Romske nacionalnosti u cilju povećanja broja Romske djece uključenih u obrazovni sistem;**
- **Uvesti mehanizme dodatne motivacije za Rome da se uključe u obrazovni sistem;**
- **Uraditi opširnije istraživanje koje bi se konkretnije fokusiralo na najznačajnije rezultate u oblasti diskriminacije pri zapošljavanju, obrazovanju i rješavanju stambenih problema mladih u Bijeljini;**
- **Više edukacije iz oblasti diskriminacije, koja bi se sprovodila sistemski - u prvom razredu srednje škole;**
- **Edukacija predstavnika opštinskih vlasti da slušaju mišljenja mladih**

IZVODI IZ DISKUSIJE

Bojana Sekulić – PRONI Bijeljina

Mislim da je ova tema dosta aktuelna i sveprisutna u našem radu. Mi kao omladinski radnici se u suštini prije svega bavimo obrazovanjem, na formalan ili neformalan način, ali uglavnom je vezano za obrazovanje, U suštini smo mi ti koji najviše vidimo te primjere diskriminacije, mi smo ti koji bi trebali da analiziramo te slučajeve i da pokušamo da ih promjenimo, utičemo na vlasti i slično.

Prije svega mi je jako žao što nema više predstavnika opštinskih vlasti koji su danas trebali da budu ovdje, da čuju ovo što mi želimo da kažemo.

Ono što sam ja pripremila za ovu raspravu je dokument koji je u suštini glavni i najvažniji za rad omladinskih organizacija na području opštine Bijeljina. On je sastavljen 2008 godine i usvojen je na 5 godina do 2013 godine i kao druga tačka ovog dokumenta se bazira baš na obrazovanje mladih. Kad čitate te dokumente, kao što je ova omladinska politika, jeste da sve je to lijepo napisano sve to treba tako da se radi u praksi i omladinskim organizacijama. Da se vodi stavovima nediskriminacije, tolerancije, uključivanja svih mladih ljudi bez obzira na naciju, boju kože i slično. Međutim, u praksi znamo da je to redak slučaj. Moja organizacija usko sarađuje sa organizacijom Otaharin, koja se bavi pitanjima mladih, odnosno edukacijom mladih Roma na području opštine Bijeljina. Mi kroz zajednički rad sa njima znamo sa kakvim se problemima manjine suočavaju u opštini Bijeljina.

Evo i neke činjenice: mladi Romi nisu adekvatno uključeni u standardne procedure obrazovanja u osnovnim i srednjim školama na području opštine Bijeljina. Za njih se posebno organizuju ljetne škole koje traju dva do tri mjeseca, gdje se tim mladim Romima sve ono što djeca prolaze devet mjeseci učeći spakuje u neka dva mjeseca i misli se da se na taj način oni mogu edukovati, na isti način na koji se edukuju i drugi mladi ljudi. To je tako jasan i očigledan primjer diskriminacije koji se dešava baš na području naše opštine Bjeljina i koji traje već godinama. Opštinske vlasti zaista ne poduzimaju nikakve striktne mjere u smislu da se to spriječi, ili da se na neki način izvrši inkluzija tih manjina u obrazovni sistem. Ono što nevladine omladinske organizacije rade je da kroz neformalno obrazovanje koje mi sprovodimo svakodnevno u našim aktivnostima, mi

zaista uključujemo mlade ljude različitih doba, različitih religija, različitih pripadnosti, tako da mi, evo to mogu reći za PRONI, da mi sve aktivnosti maltene baziramo zajedno sa Romima. Mi trenutno radimo jedan projekat na godinu dana, gdje su nam Romi glavni akteri u obrazovanju i pružanju tih nekih edukativnih programa. Moj generalni zaključak, kada sam dobila poziv da dođem na ovu debatu i kad sam razmišljala o tome šta treba reći, jeste da postoji očigledna diskriminacija u obrazovanju u našim sistemima. Ja se sad samo baziram na manjine, a ukoliko bih sada pokrenula priču o sistemu obrazovanja, visokoškolskih ustanova, privatnih, državnih fakulteta, mislim da bih tu mogla dosta takođe da vam kažem, ali evo za početak dosta od mene, pa bih pozvala druge omladinske organizacije koje znam iz svog iskustva koje se bave istim pitanjima, da kažu svoje mišljenje i svoja iskustva na ovu temu. Hvala za sada.

Samer El Check - Opština Bijeljina

Ja sam Samer El Check, službenik sam u opštinskoj administraciji Opštine Bijeljina, inače zaposlen sam na poslovima reintegracije povratnika i pomoći izbjeglim i raseljenim licima u Opštini Bijeljina. S obzirom da u mom odsjeku jedan dio radi sa nacionalnim manjinama, odnosno konkretno najviše sa Romima, mogu vam reći da što se tiče vaših navoda da se opština ne zalaže dovoljno za edukaciju Roma, mislim da su što se tiče obrazovanja ingerencije prije svega na vladi Republike Srpske. I pored toga Opština Bijeljina svake godine putem Romskih organizacija, a i direktno, financira kupovinu udžbenika za učenike osnovnih škola romske nacionalnosti. Njih u osnovnim školama ima oko 150 do 180. Njima se već nekih 4 ili 5 godina obezbjeđuje užina.

Isto želim da naglasim da je opština Bijeljina ove godine učestvovala u financiranju izgradnje dvije kuće sa Vladom Republike Srpske za porodice sa petoro ili više djece. Ta dva stambena objekta su pripala upravo pripadnicima Romske populacije, a isto tako u toku je izgradnja 20 stambenih objekata za Rome koje, zajedno sa Hilfsbergom, austrijskom organizacijom i Vijećem Ministara implementiramo na području Opštine Bijeljina. I mislim da, što se tiče ingerencije Opštine Bijeljina i prema školstvu, nije baš tako kao što smo čuli.

Velislav Mišura - Svetosavska omladinska zajednica

Podržao bih gospodina iz opštine, ali prije svega bih da kažem nešto.

Poznavajući zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju Republike Srpske i Bosne i Hercegovine, ja nigdje nisam nikad pročitao nijedan član Zakona koji diskriminiše bilo koga. Problem obrazovanja, odnosno diskrimancije u obrazovanju nije sam po sebi nego je to stvar kulture tih ljudi. Evo pričamo o Romima kao najvećoj skupini ovdje. Mi sami znamo, iako to ne želimo da kažemo da je to nacionalna manjina koja živi svojim specifičnim načinom života i koja ne želi da se uključuje u normalne tokove. Mislim da ni u jednoj školi nije zabranjeno da se školuju djeca Romi. Ja u Dvorovima radim u školi, i imamo djecu koja su pripadnici Slovačke manjine, imamo djecu koja su pripadnici raznih - ja ću slobodno da kažem sekti - jer sam im vjeroučitelj i imam pravo to da kažem, ali oni su pripadnici nekih drugih crkava i vjerujte da ih niko ne diskriminiše. A nemamo nijednog Roma. Zašto? Znači niko toj djeci ne brani da dolaze u školu, niti im zakon zabranjuje da oni dolaze. Šta je problem zbog čega oni ne dolaze? Ja smatram da je to njihov sistem i način života.

Opština Bijeljina je napravila dvije kuće za porodice sa petoro ili više djece, i dobile su ih Romske porodice. Opština priprema užine za djecu Romske populacije. A koliko imamo djece drugih naroda, narodnosti, religija, vjera koja su isto tako ugrožena, nemaju od čega da žive i koliko imamo mnogočlanih porodica koje nemaju gdje da žive, a pomoć dobijaju samo Romi. Zašto? Oni su povlašćeni u ovoj situaciji. Mislim da treba tražiti problem u nečemu drugom, a ne u tome da mi trebamo ulagati svoje resurse i svoju snagu u pomaganje onima koji ne žele da im se pomogne.

Evo daju se ogromna sredstva za organizovanje te ljetne škole. A tokom cijele školske godine romska djeca ne žele da idu u školu. Sad šta je tu problem? Taj period njihove posebne edukacije od dva mjeseca je malo, trebali bi im napraviti neku specijalnu školu od šest ili devet mjeseci. Pa ljudi, već imamo te škole. Da li neko radi na tome da se ta djeca nauče da idu u školu, a ne da im se daju povlastice i onda normalno, što da ide devet mjeseci u školu kad mu je bolje ići dva mjeseca i završiti isti razred kao i ostali.

Mislim da je greška sistema upravo u tome što mi pokušavamo riješiti problem na način da mi povlađujemo tim manjinama (u ovom slučaju sam uzeo Rome) na uštrb većine, u većini slučajeva na uštrb većine. Kako se osjećaju ta djeca koja dođu u školu, pripadnici bilo koje nacionalne skupine, dođu i Rom dobije užinu besplatno a ostala djeca nemaju novaca

da je kupe, niti je dobijaju besplatno. Ko je tu diskriminisan? I o kakvoj mi diskriminaciji govorimo?

Ljiljan Polić - Medicinska Škola

Ja sam Ljiljan Polić. Nastanjen sam u Dvorovima, inače sam iz Donjeg Vakufa. Ovdje je prevashodno prva i osnovna podjela na domaće i na izbjeglice, na stanovništvo koje je ovdje rođeno i na stanovništvo koje je došlo. Osobe koje su diskriminisane u Bijeljini najčešće su izbjeglice koje nisu odavde, koje nemaju vezu i poznanstva i koje ne mogu da dođu ni do jednog normalnog pristojnog posla. Ne postoji nikakvo vrednovanje ljudi po školovanju, po ljudskim kvalitetima. Hoću da se osvrnem na govor o romima. Njima ništa ne možete ni da ponudite da rade, kad oni nisu zainteresovani ni sposobni da rade bilo šta nešto normalno, oni jedino mogu sakupljati sekundarne sirovine, karton, staklo, i tako to.

Bojana Sekulić – PRONI Bijeljina

Razlog zašto sam ja spomenula Rome je taj da je, prema nekim statističkim podacima Bijeljina opština koja broji najveći broj Roma.

Evo, gospodin koji je maloprije govorio, rekao je jednu stvar koja se meni ni malo nije svidjela, a to je da su Romi naučeni samo da skupljaju sekundarne sirovine, da su od rođenja stvoreni za to. To je ono što sam čula, pa samo želim da razjasnim. Ovdje se radi o diskriminaciji. Ukoliko budemo govorili takve stvari koje smo maloprije čuli, to je očita diskriminacija, koja je rečena - evo sada - u ovom prostoru.

Miralem Tursinović – ORC Tuzla

Bojim se da ne počinjemo malo banalizirati situaciju i fokusirati se na neke stvari koje ustvari jesu bitne ali ima još toga što se tiče diskriminacije. Osvrnuli smo se na Rome i vidjeli smo par komentara. Ono što želim da kažem je da mi ovdje ne želimo nikoga da prozivamo, pogotovo opštinu Bijeljina. Ja lično smatram da opština Bijeljina u okviru svojih ingerencija radi onoliko koliko može da uradi za nacionalne manjine, pa između ostalog i Rome. I tu se uopšte ne radi o diskriminaciji - ako govorimo o Romima - opštine prema romima ili diskriminaciji škola, profesora prema Romima. Radi se o diskriminaciji društva u cijelini prema pripadnicima neke etničke, nacionalne, polne ili bilo koje druge manjine. Evo kolega se dotakao pitanja izbjeglica. Bijeljina je opština koja je prihvatila veliki broj

izbjeglica. Znate li vi, da li baratate sa podacima, koliko su te izbjeglice diskriminirane u opštini Bijeljina?

Želim da krenemo sa diskusijom u pravom smjeru. Ne bi trebalo da se možda fokusiramo samo na neku stvar koja je očigledna, ne bi trebalo da prozivamo institucije vlasti ili institucije obrazovnog sistema.

Postoji situacija a koja se tiče obrazovnog sistema, da je kompletan sistem u nekim segmentima podešen da on vrši diskriminaciju prema nekome. Znači on nije ozakonjen. Ne stoji, kako ste vi rekli, nijedan član Zakona koji vrši diskriminaciju nad nekim u oblasti obrazovanja, ali postoje dvije škole pod istim krovom, gdje su djeca praktično segregisana, razdvojena fizički, psihički i bilo kako. Postoje političke diskriminacije mladih na fakultetima, čega isto tako nema u zakonu. Postoje ekonomske diskriminacije osoba slabijeg imovinskog stanja u srednjim školama, čega isto tako nema, znači nema uopšte tih riječi o diskriminaciji. Govorimo o cjelokupnom sistemu koji je baziran u dosta slučajeva na diskriminatorskom ponašanju određenih ljudi, skupina, pa čak možda i institucija, a bazirano je na predrasudama i stereotipima. Ne govorimo u ovom konkretnom slučaju da je opština Bijeljina diskriminisala nekog Roma ili neka srednja škola diskriminisala neku nacionalnu manjinu. Ne pokušavamo da pronađemo uzroke, uzrok je vrlo lako pronaći, pokušavamo da definišemo šta je to u čemu mi možemo pružiti pomoć, prije svega lokalnoj zajednici Bijeljina i građanima u Bijeljini, da oni promijene svoju svijest koja se tiče diskriminacije.

Ranko Rankić - OŠ Jovan Dučić, Bijeljina

Izvinjavam se, možda sam nekima napadan, predstaviti ću se, moje ime je Ranko Rankić, direktor sam O.Š. „Jovan Dučić“ u Bijeljini koja ima najveću populaciju Roma. Uz dužno poštovanje izbjeglim i raseljenim ljudima, možda sam i ja jedan od tih, ovdje je danas tema o diskriminaciji Roma. A neka druga pitanja koja želite ovdje da postavite, ostavite za neku drugu priliku.

Krenuću redom. Ne znam koga ste ispitivali i šta ste ispitivali. Da li ste donijeli zaključke na osnovu određenog broja procenata građana, uz dužno poštovanje srednjoškolaca i osnovaca?

Evo krenuću od ljetne škole. Gospođice Bojana, da li vi uopšte znate šta je ljetna škola i koju svrhu se ona održava? Ne možete i nemate pravo da kažete da se za dva mjeseca pakuje gradivo od devet mjeseci. Ljetna škola

služi da djecu socijalizujemo, da da ih pripremimo, da razbijemo strah i euforiju od škole, njima je to nepoznato, da popišemo njihova imena i prezimena, da pripremimo svu potrebnu dokumentaciju i svu tu djecu upisujemo. Odgovorite mi je li to diskriminacija? Sve što radimo, radimo sa odobrenjem Ministarstva prosvjete i kulture RS-a, ništa ne radimo proizvoljno i kako mi hoćemo. I sve ću vam ispričati šta radimo i molio bih vas da to prihvatite i sve ovo što vam ispričam imate crno na bijelo, vezano za Ministarstvo RS-a, Ministarstvo BiH.

Među njima imamo i odličnih učenika, i vrlodobrih, četvoro smo upisali u srednju školu, ali dobro, doći ću i do toga. 2002. godine napravljen je plan akcije za promociju obrazovanja Roma i nacionalnih manjina. Opština Bijeljina je izuzetno ozbiljno prišla zahvaljujući OSCE-u, predstavniku OSCE-a ovdje i svim drugim nevladinim organizacijama pa tom prilikom je formirano udruženje, zove se Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma Otaharin. Opština Bijeljina je prva koja je napravila Romski Kulturni Centar i plaća za njega 50% sredstava za iznajmljivanje.

Opština Bijeljina plaća samo užinu za učenike Romske nacionalnosti. Udruženje građana za promociju Roma, svoj djeci Romske populacije od prvog do devetog razreda osnovne škole obezbjeđuje kompletan đački pribor, knjige, torbe. U pravu je kolega što je rekao, ima sa druge strane i siromašnih ljudi.

Od 2002 godine pa dalje, 2004 donesen je na nivou Bosne i Hercegovine plan akcije o obrazovnim potrebama Roma. Sve smo to sa ovim nevladinim organizacijama, školama i ministarstvom odradili. Obezbeđeni su nastavnici, profesori i stručnjaci koji su išli po Romskom naselju počev od pravnika vezano za njihova prava, od doktora, pedijatra.

To su djeca od 15 do 18 godina, Romska koja nikad nisu išla u školu. I uključili smo ih u obrazovni sistem. U saradnji sa ministarstvom obilježavamo svake godine priredbe, Đurđevdan, 15. januar, Romska nova godina, obezbjeđen kompletan pribor, to vam ponavljam, od 1 do 9 razreda svi ovi što su se uključili u srednju školu, prate se, imaju asistenta, i njima je sve besplatno obezbjeđeno.

Miralem Tursinović – ORC
U redu. Znači - vi faktički tvrdite da ne postoji diskriminacija koja se tiče Roma u obrazovanju u Bijeljini.

Ranko Rankić - OŠ Jovan Dučić, Bijeljina
Da mislim da je nema, mislim da smo najjači u Evropi i to vam sve mogu pokazati crno na bijelo.

Vanja Marković - PRONI Bijeljina
Moje ime je Marković Vanja. Ja sam volonter u PRONI Centru za omladinski razvoj, student sam Pedagoškog Fakulteta, tako da sam imala priliku da budem u školi Jovan Dučić kao na praksi i meni je drago što se gospodin javio prije mene jer sam ja htjela da kažem škola Jovan Dučić stvarno izlazi u susret Romima. U svakom razredu, ja sam bila od prvog do petog razreda, imate po tri ili četiri romska učenika, i vjerujte da su to izuzetna djeca.

Isto tako ja sam preko PRONI Omladinski centar radila sa Otaharinom i radila sam isto sa Romskom djecom dva mjeseca i to su bila djeca od uzrasta nekih sedam - osam godina, i isto tako moram da kažem da su to izuzetna djeca i mislim da nije problem u tome što djeca neće u školu. Oni hoće u školu. Ja sam imala, evo sada govorim iz iskustva, imala sam djevojčicu koja je bila fenomenalna na tim radionicama, znala je baš i sve, najbolja je bila. Poslije tih radionica sam je srela na ulici kako prosi sa majkom i bilo je prosto sramota, sagela je glavu, nije htjela da me ni pogleda. Meni je bilo užasno, kao budući prosvjetni radnik, ja sam se užasno osjećala i mislim da nije problem u toj djeci, problem je u tim roditeljima, jer ja nisam znala da je bila edukacija tim roditeljima i sad mi je drago da čujem da je bila jer sam ja htjela da predložim da mi kao zajednica moramo da pružimo edukaciju roditeljima. Problem je u tim roditeljima i mislim da treba još više da se posveti edukaciji. A ta djeca su izuzetna i ja govorim iz svog ličnog iskustva jer sam u više navrata radila sa tom djecom i da su stvarno jednaka kao i sva ostala djeca.

Nevena Tomić - Poljoprivredno-medicinska škola
Prije svega, kao što već ima podataka da u Bijeljini sve lijepo funkcioniše i da radi najboljim mogućim stepenom, o samoj edukaciji Roma, ja bih se ipak osvrnula na to da u mjestima na području teritorije BiH, znači na mjestima gdje ne funkcioniše na najbolji mogući način, da se prije svega omogući neka motivacija samim Romima, ali ne samo njima nego i njihovim roditeljima. Treba im pružiti malo više pažnje i poraditi na motivaciji, poraditi na tome kako bi shvatili da to osnovno i srednjoškolsko

obrazovanje mora biti osnovno i obavezno, ne samo za njih i ne samo za njihov život uopšte nego za njihov dalji opstanak.

Jasmin Jašarević – PRONI Brčko
Dobro, samo da sumiramo ovo. Evo imali smo priliku da čujemo mišljenja mladih ljudi, učenika, kao i direktora škole i predstavnike drugih organizacija. Izašli smo sa nekim stavovima da postoji i da ne postoji diskriminacija Roma u Bijeljini. Čuli smo primjere dobre prakse da se nešto stvarno radilo po temi diskriminacije Romske populacije u Bijeljini. To su primjeri dobre prakse, i evo čuli smo da su možda čak dobri i na evropskom nivou.

Sada bih da pokušamo vratiti priču, i da malo prodiskutujemo o generalnoj temi. Čuli ste kad sam ja prezentovao da su mladi Bijeljine sebe svatili kao diskriminisanu grupu. Oni smatraju da su žrtve diskriminacije po osnovu dobijanja posla, u obrazovanju i stambenom zbrinjavanju. Mi smo se za temu ove debate opredijelili za diskriminaciju u obrazovanju, ali mladi ljudi su generalno diskriminisani, iako postoje u Republici Srpskoj zakoni o omladinskom organizovanju. Postoji strategija za mlade, i opština Bijeljina ima svoju strategiju. Ali, da li su ostvareni rezultati dovoljni? Zašto se mladi ljudi osjećaju diskriminisani? Dajte da čujemo još neko mišljenje na temu diskriminacije mladih u generalnom smislu. Imate li vi možda neki primjer iz svog iskustva ili primjer dobre prakse, ako ne neki negativan primjer.

Nevena Tomić - Poljoprivredno-medicinska škola
Prije svega osobe koje su anketirane, ja mislim možda većina njih, ali opet čast izuzetcima, u pravom smislu riječi ne znaju šta znači diskriminacija. Pa stoga možda i navode neke banalne stvari, u suštini na koji način su diskriminisani. Možda nisu dovoljno edukovani, mada kažem opet čast izuzecima.

Jasmin Jašarević – PRONI Brčko
Da, ali imali smo to pitanje da li znate šta je diskriminacija, i svi koji su rekli da znaju šta je, oni su tačno odgovorili na definicju, jer ima dosta njih koji ne znaju šta je diskriminacija.

Sanja Perendija - Svetosavska omladinska zajednica
Ja ne mislim da su mladi nešto mnogo diskriminisani u našoj zajednici. Prije svega mislim na to što se njihove ideje na neki način poštuju i slušaju, jer znamo i sami koliko u Bijeljini ima omladinskih organizacija i kako svaka od njih radi. Svaka ima neki zapažen projekat, neki svoj cilj. Dobro je što su ti projekti, ti ciljevi u različitom domenu tako da danas imamo različite manifestacije koje se organizuju, razne projekte, razne teme. Ne mislim da su mladi nešto diskriminisani sad u smislu da se njima nešto zabranjuje, da im se ne da. Ta korupcija je uvijek bila i ona će uvijek biti kakvo god da je društvo i država. U najsavršenijim društvima toga ima. Jedino što bih možda ja da nekako mogu u Bijeljini promjenila to je ta politička orijentacija. Politika igra veliku ulogu i stvara prije svega jedan sukob između mladih ljudi, a ovako što se tiče same mladosti mislim da imaju ideja, da imaju perspektivu i da se bore za sebe.

Jasmin Jašarević – PRONI Brčko
Mislim da su mnogi anketirani prepoznali da je politika glavni uzrok diskriminacije.

Vanja Marković - PRONI Bijeljina
Ja želim da se složim sa koleginicom iz Svetosavske organizacije, što je rekla da postoji dosta u Bijeljini omladinskih organizacija i mladima je pružena mogućnost da se bore za sebe. Ali je problem u tim mladim ljudima koji žele da postignu nešto u životu a ne žele ništa da urade da njima bude dobro. Imam prijatelje koji su završili fakultete sa dobrim ocjenama i sjede po kafićima i kažu da ne žele da rade za platu ispod 500 – 600 maraka. Ja za godinu dana bih trebala da završim fakultet i meni niko ne garantuje da ću ja da dobijem posao. Vrlo dobro znamo kako se dobija taj posao i sve. Ja možda nemam te mogućnosti i te veze, ali ću da se borim kroz svoj rad, ne samo kroz omladinsku organizaciju. Ako se mi mladi ne borimo za ono što želimo, bićemo stalno diskriminisani.

Bojana Sekulić – PRONI Bijeljina
Ja bih da se vratim na temu ove debate, a to je diskriminacija mladih u obrazovanju. Složila bih se sa Vanjom, završila sam osnovno, srednje i fakultetsko obrazovanje u Bijeljini pa sam dalje nastavila u Sarajevu, gdje zaista nisam imala primjere diskriminacije u svom obrazovanju. Radim sa

mladim ljudima koji su sada trenutno na fakultetima i u srednjim školama. Kroz naš rad, kroz diskusije sa njima, takođe nismo primjetili neke oblike diskriminacije koji su oni meni prenijeli.

Ja bih se u suštini složila da je sve to stvar u suštini političkih opredjeljenja. Evo recimo, prije mjesec dana u Bijeljini se organizovao okrugli sto, gdje je bila tema mladi kao taoci visokog obrazovanja, odnosno gdje se trebalo razgovarati kako mladi doživljavaju visoko obrazovanje na području opštine Bijeljina i koje su prepreke da oni normalno studiraju. Naravno fokus je bio na to da dođu političke partije, jer one mogu da donesu zakone koji mogu da promijene tu neku strategiju rada opštine Bijeljina, da oni dođu i da čuju šta mladi žele da kažu. Niko se od njih nije pojavio, čak iako je bilo u predizbornoj kampanji, iako su oni tad najviše zainteresovani da dolaze. Mislim da diskriminacija u obrazovanju, trenutno što se tiče opštine Bijeljina, ne postoji. Svako ima pravo da upiše školu, da završi fakultet shodno svojim mogućnostima, volji, željama i motivaciji. Ali je problem ono što je Vanja rekla, da nakon završetka obrazovanja šta dalje i šta dalje sa tim kadrovima u smislu kako dalje te mlade fokusirati u budućnost. Tako da mislim da je to više stvar tih političkih partija i nezainteresovanosti da se donese ta odluka.

Velislav Mišura - Svetosavska omladinska zajednica

Ovdje diskriminacija nije problem. U stvari ovdje diskriminacije nema, nego ima nešto drugo što se zove mito i korupcija. To je veliki i možda najveći problem. Kada se pojavi diskriminacija? Pojavi se diskriminacija kad se ja moj kolega borimo za istu stvar, i ako sam ja pobijedio u bilo čemu, u bilo kojem takmičenju, ispadne da sam ja pobijedio ovdje zato što sam Srbin a on je Bošnjak. Ili ako dijete u školi dobije peticu ono je dobilo peticu zato što je ovaj a nije onaj.

Ja imam dosta prijatelja koji nemaju nikakvih veza, a koji su dobili dobre poslove, koji rade i koji nisu platili ni marke, ali to su sve ljudi koji imaju prosjek na fakultetima iznad 8. Ako želimo da nešto postignemo i ako se trudimo mi ćemo to postići. Naravno da tu ima dosta prepreka, ali nije riječ o diskriminaciji nego je riječ više o mitu i korupciji. Evo uzećemo Francusku, jednu od najuređenijih država. Vidjeli smo šta se nedavno desilo. Jednostavno država donijela zakon i protjerala Rome. Ili recimo pogledajte zdravstveni sistem u Americi, gdje možeš da umreš na ulici ako nemaš da platiš ili nemaš osiguranje. To je diskriminacija.

Jasmin Jašarević – PRONI Brčko
Da podsjetim na istraživanje i podatke koje smo dobili iz njega, a to je da svaka druga osoba u Bijeljini misli da postoji diskriminacija u domenu obrazovanja mladih ljudi. Očekivali smo da ćemo danas dobiti neke neke konkretne primjere, da će mladi ljudi oni koji su to iskazali ovdje reći. Ukoliko nemamo takvih primjera, onda će biti puno teže da damo neke preporuke.

Mi bi trebali dati neke prijedloge. Da li, kao što je gospodin direktor osnovne škole rekao, da pomognemo te napore koji već postoje ili ovo što ljudi iz opštine rade, da damo svoju podršku tome, da damo neke druge prijedloge, da smanjimo taj broj da se svaka druga osoba iz ankete osjeća diskriminirano.

Bojana Sekulić – PRONI Bijeljina
Danas gospodin Ranko i ja imamo totalno suprotna mišljenja. Ja zaista cijenim vaš rad, ja dugo znam Otaharin i znam šta radite i slušajući vas kako razgovarate, da nisam stanovnik ove opštine Bijeljina ja bih pomislila da je Bijeljina idealna opština za živjeti. Da je opština Bijeljina bez diskriminacije u bilo kojem smislu. Zbog toga ja evo naglašavam da smatram da postoji diskriminacija manjina, ali i diskriminacija u obrazovanju i zapošljavanju. Diskriminacija postoji. Ja vam mogu navesti mnogo primjera mojih kolega.

Moj najbolji prijatelj je završio privatni fakultet, dobio je posao u jednoj školi u opštini Bijeljina preko veze, preko štele. Nakon godinu dana pojavljuje se aplikacija, momak iz Banja Luke sa mnogo boljim referencama od njega, sa mnogo boljim prosjekom ocjena od njega, koji takođe želi pripravnički da radi tu u toj školi i izbjegava se njegova aplikacija, odnosno direktorica govori da će se praviti da nisu dobili tu poštu od njega, nego će taj moj kolega i dalje nastaviti da radi i to pod punim pripravničkim stažom. Ja vam govorim svoj lični primjer. Zato vam kažem - vi to što radite - svaka vam čast, ali diskriminacija postoji.

Ranko Rankić - OŠ Jovan Dučić, Bijeljina
To što ste sada rekli, to je zakonski neizvodljivo. Vjerujte vi da mi svaki put poslije raspisivanja konkursa imamo inspektore koji bukvalno pretresu sve i uvijek odu zadovoljni. A što se tiče diskriminacije, želim da vam kažem da je razgovor na današnjem okruglom stolu tekao u tom smislu kao da je u Bijeljini rasna diskriminacija, da je to propast.

Jasmin Jašarević – PRONI Brčko
Hvala na mišljenju. Naravno da nijedna od ovih anketa, analiza ili istraživanja ne može sto posto dati pravo stanje, pogotovo što je tu mali broj anketiranih. Slučajan uzorak je to što imamo, znači koliko imamo. Ukoliko imate želje, možete doći u PRONI, ili u ORC pa podnijeti zahtjev da se uradi opsežnije istraživanje na ovu temu. Mladi ljudi u Bijeljini su rekli po kojim osnovama su diskriminisani, znači posao, stambeno zbrinjavanje, školski sistem. Evo, imamo već dvije preporuke sa okruglog stola: dodatna edukacija kako roditelja tako i pripadnika Romske nacionalnosti o tome kako ih motivisati za školu, edukacija za roditelje kao i da se pokušaju naći neki mehanizmi motivacije za pripadnike Romske nacionalnosti da se oni uključe u obrazovni sistem.

Velislav Mišura - Svetosavska omladinska zajednica
Diskriminacija pri zapošljavanju postoji, ali ja opet kažem da to nije diskriminacija. Pri zapošljavanju je diskriminacija u stvari korupcija. Moje mišljenje je da bi trebalo malo opsežnije istraživanje napraviti u oblasti, u čemu su oni konkretno diskriminisani.

Nevena Tomić - Poljoprivredno-medicinska škola
Ja sam srednjoškolka i gledam sve sa tog gledišta. Mi smatramo da smo mi nekad u školi možda diskriminisani, ali moramo se bazirati na to zašto je ta diskriminacija prisutna. Možda smo mi sami uzroci toga. Isto tako, na to pitanje dobijanje posla i stambeno zbrinjavanje moramo se takođe bazirati na možda taj oblik diskriminacije možda je našom zaslugom, možda smo mi sami krivi zbog toga.

Jasmin Jašarević – PRONI Brčko
Pa dobro, zašto? Ti si mlada osoba, reci nam zašto. Zašto imaš takvo mišljenje da ste vi krivi zbog toga? Šta ste vi uradili pa ste krivi?

Nevena Tomić - Poljoprivredno-medicinska škola
Pa konkretno ja kao individua ne vidim neki oblik diskriminacije, ali to možda gledam uopšteno za sve. Ako mi recimo ne naučimo danas lekciju, i nas profesor pita i mi mislimo da smo diskriminisani. Zašto? Pa mi smo krivi što nismo naučili. Prema tome, sam pojam diskriminacija, nekako mi je preširok pojam. Možda treba sprovoditi baš većinu tih edukacija

na samom našem području, jer sve što se više govori o nečemu, ljudi se upoznaju s tim i razumiju to lakše. Lakše im je da to prebrode i budu tolerantni u tom smislu da ne misle baš da je svaki oblik, bilo šta što na njih djeluje negativno diskriminacija.

Jasmin Jašarević – PRONI Brčko
Misliš nešto u pravcu neke dodatne edukacije u nekoj temi o samoj diskriminaciji, šta je diskriminacija?

Nevena Tomić - Poljoprivredno-medicinska škola
Da. I da se te edukacije organizuju od prve razine srednjih škola. Zašto baš prve? Jer u osnovnoj školi teško je to sprovoditi. Osnovci čak i ne znaju šta je diskriminacija. A srednja škola, već prvi razredi, oni već zalaze u neke druge vode i već to je to vrijeme kad treba da saznaju za same te oblike diskriminacije. Možda treba baš tad sprovoditi. Eto, recimo PRONI ima u Bijeljini. Pa mogu li se napraviti tako neke radionice na razrednim časovima konkretno?

Miralem Tursinović – ORC Tuzla
Ja bih na kraju da se osvrnem na neke stvari za koje mislim da ih nismo dovoljno pojasnili danas. Mi ovdje nismo da otkrivamo uzroke šta je to diskriminacija. Mi smo ovdje između ostalog da prezentujemo ovo što smo dobili kao odgovor iz Bijeljine. Nažalost uzorak možda nije reprezentativan, ali imajući u vidu da je u anketi u BiH učestvovalo preko 1500 ispitanika, govori nam dovoljno.

Ono što smo dobili kao pokazatelje iz ankete uzeli smo veoma ozbiljno, ozbiljno u smislu da vjerujemo u rezultate ankete u svim gradovima i vjerujemo da ono što su mladi Bijeljine rekli to tako stoji. Možda to nije slučaj u potpunosti, možda u Bijeljini stvari nisu tako crne ili nisu tako bijele, ali ih ne možemo nazvati ni crnim ni bijelim. Činjenica je da se neke stvari moraju promijeniti i urediti kako ne bi dolazilo više do situacije da mi sada sjedimo i raspravljamo o nekim stvarima na koje ne možemo imati uticaj. Postoji dosta stvari koje su vaša odgovornost. I problema koje treba preuzeti na svoja leđa kako bi ih promijenili.

Nije istina da u obrazovanju u Bijeljini ne postoji diskriminacija, kako god da se ona zvala. Istina je da su mladi pasivni, ali baš zbog toga što su mladi pasivni dešava se da budu diskriminisani. To ne mora biti nacionalna

diskriminacija, niti vjerska, ne mora biti rasna. Diskriminacija može biti polna, ekonomska, socijalna, može biti poticanje na diskriminaciju. Vjerovatno ste se nekad desili u situaciji da vidite da neko nekoga potiče na diskriminaciju, što je isto tako kažnjivo dijelo. Ali mladi o tome znaju malo. Mladi, na primjer, ne znaju da je u Bosni i Hercegovini na snazi Zakon koji govori o tome. Mladi ne znaju da u Bosni i Hercegovini postoje ombudsmeni, ne znaju da u Bosni i Hercegovini postoje organizacije koje bi trebale da rade na tim stvarima ali ne rade.

Ono što mi pokušavamo da definišemo na ovakvim razgovorima, kakvi god da oni izgledali, dobri, loši, zamorni, dosadni ili interesantni, to je da pokušavamo da sagledamo gdje su te spone između vas - predstavnika vlasti i nas – predstavnika civilnog društva i mladih, kao i šta je to što možemo uraditi kako bi jedan konkretan primjer pozitivne prakse napravili u ovom konkretnom slučaju. Mi ne možemo ukinuti diskriminaciju u Bosni i Hercegovini. Ali konstantnim insistiranjem da neke stvari čujemo i pokušamo definisati, pa onda da pokušamo djelovati na njih, možemo doprinijeti napretku, u ovom konkretnom slučaju pomaku u rješavanju problema diskriminacije mladih u oblasti obrazovanja.

Želim još da vam se zahvalim svima što ste došli. Žao mi je što nije bilo više predstavnika vlasti, pretpostavljam da se radi o, kako smo to već rekli nekoj skupštini, koja se dešava danas. Ipak sa druge strane mi je drago što smo danas na debati imali neke ljude sa kojima smo mogli razgovarati o ovome, što će definitivno dovesti do toga da ćemo pokušati neke stvari napraviti u budućem periodu. Hvala vam.

Spisak učesnika:

Semir Selimović - ORC/hCa Tuzla
Mario Vranješ - ORC/hCa Tuzla
Jasmin Jašarević - PRONI Centar Brčko
Bojana Sekulić - PRONI Centar Bijeljina
Tatjana Ristić - PRONI Centar Brčko
Adis Imamović - Radio PAN/PRONI Centar Brčko
Samer El Chekh- Opština Bijeljina
Goran Solaković - Omladinski centar Bijeljina
Svetlana Krstić - Omladinski centar Bijeljina
Kristina Marković - Gimnazija "Filip Višnjić" Bijeljina

Milanka Nikić - OSCE Bijeljina
Ankica Todorović - OSCE Bijeljina
Risto Vuković - OSCE Bijeljina
Velislav Mišura - Svetosavska omladinska zajednica
Ranko Rankić - OŠ „Jovan Dučić" Bijeljina
Sonja Pereidija - Svetosavska omladinska zajednica
Nevena Tomić - Poljoprivredna i medicinska škola
Sanja Todorović - Poljoprivredna i medicinska škola
Sandra Vukeljić - PRONI volonter
Anđelko Grnja - Udruženje Slovaka Bijeljine
Ljiljan Polić - Medicinska škola
Vanja Marković - PRONI volonter
Ljilja Gnjatić - RTV "Slobomir"
Kristina Jeftić - "IN" Televizija
Jadranka Todorović - NTV „Arena"
Z. Panić - MEDIJSKA AGENCIJA „Srna"
Goran Gajić - RTV BN
Vesna Jeftić - RTRS
Boris Sekulić - Semberske novine
Goran Bolić - EURO BLIC
Miralem Tursinović - hCa / ORC Tuzla

Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja i zapošljavanja u Posavskoj županiji
DEBATA U ORAŠJU

Debata je održana 21.12.2010. u prostorijama Županijske sale u Orašju, uz učešće od oko 20 učesnika, uz dobru medijsku pokrivenost samog događaja od strane lokalnih i državnih medija. Debata je trajala dva sata, moderator debate je bio Jasmin Jašarević iz PRONI Centra za omladinski razvoj. Veliku podršku debati su pružile vlasti Županije Posavske koje su, besplatno, obezbjedile salu i osvježenje za učesnike debate u Županijskim prostorijama.

Debati su prisustvovali, u svojstvu panelista:
Miralem Tursinović – Direktor ORC Tuzla
Valentina Antić – Edukativni Centar, Kruševac
Aleksandra Stojanoska – Mirovna akcija, Prilep

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

- **Aktivnije uključivanje mladih i žena u rad opštinskih i županijskih organa vlasti;**
- **Raditi na boljem upoznavanju nacionalnih grupa koje egzistiraju na području Županije posavske (Hrvati, Bošnjaci i Srbi) kroz projekte koji bi predstavili kulturu, običaje i vjeru sva tri naroda;**
- **Aktivniji rad omladinskih udruženja i umrežavanje sa postojećim omladinskim strukturama u BiH i šire;**
- **Poduzeti i podržati veći broj manjih aktivnosti koji će doprinjeti poboljšanju položaja mladih u Posavskoj županiji kroz konkretne aktivnosti;**
- **Raditi, u školama, na izgradnji i poboljšanju kapaciteta mladih za aktivizam;**
- **Dodatno obrazovati nastavno osoblje u školama za rad sa mladima;**
- **Uključiti roditelje u procese izgradnje kapaciteta mladih;**

IZVODI IZ DISKUSIJE

Valentina Antić – Edukativni centar Kruševac - Srbija

Ja sam Valentina Antić, Edukativni centar Kruševac, koordinator omladinskog programa i projekata. Edukativni centar se nalazi u Srbiji, u Kruševcu (to vam je nekih sto sedamdeset kilometara od Beograda). I to je neka vrsta diskriminacije, jer smo svi mi iz provincije manje uključeni u omladinske programe i uopšte programe za mlade ili vezane za volonterizam. Ono čime se EC bavi jeste omladinski rad, anti-diskriminacija i volonterizam. Mi smo jedna od dve kontakt tačke za program "Mladi u akciji". To je program Evropske komisije i na taj način pokušavamo ustvari da razbijemo barijere i predrasude, a kroz omladinske razmene mladih sa Balkana i Evropske Unije i kroz evropski volonterski servis gde kod nas u organizaciju dolaze strani volonteri na 6 meseci, godinu dana i tako upoznaju sa našom kulturom i mentalitetom itd. Mi radimo zajedno sa ORC Tuzla, naš projekat se zove: „Katalog predrasuda". U pitanju su radionice, žive biblioteke koje mi realizujemo na teritoriji Jablaničkog i Rasinskog okruga. Zapravo, žive biblioteke imaju za cilj da razbiju stereotipe i predrasude. Žive biblioteke imaju knjige, bibliotekare i čitaoce,

a knjige su zapravo ljudi prema kojima mi imamo neke predrasude, koji su u društvu diskriminisani. Čitaoci su mladi ljudi, ustvari svi zainteresovani koji su spremni da se sa predrasudama i stereotipima suoče i da promene svoje mišljenje. Bibliotekari su tu kao facilitatori, da budu spona između čitaoca i knjiga. Do sada, mi smo na našim živim bibliotekama koje obično organizujemo u srednjim školama u Kruševcu, imali različite knjige, od osoba sa invaliditetom, sa daunovim sindromom do homoseksualaca, lezbejki, bivših zavisnika droga, Roma, političara iz lokalne zajednice, tih stranih volontera, imali smo nekog iz nevladinog sektora i sl. Prosto, svi su ti ljudi, te knjige na neki način diskriminisani. Evo, da završim, da to bude interaktivni razgovor, gde ljudi pričaju svoju priču, a učesnici imaju priliku da pitaju te knjige i da razgovaraju sa njima. Znači, sve što ih interesuje, ono što ne bi imali priliku da nekog drugog pitaju.

Kada sam čitala ovaj Bilten koji izdaju naše drage kolege iz Tuzle, jako je interesantno jer imamo isti problem u Srbiji, a tiče se zapošljavanja i obrazovanja. Zapravo, u Kruševcu, pogotovo zato što je mali grad, da bi se zaposlio moraš biti član neke stranke Što se tiče diskriminacije, mi smo skoro usvojili Zakon o zabrani diskriminacije i uopšte Zakon o volonterizmu. On je jako loš, prepravljan je nekoliko puta i vraćan iz Skupštine. Najviše polemika je bilo na članu o zabrani diskriminacije seksualne orjentisanosti, zato što se Crkva nije slagala sa nekim zakonima, pa kada su se svi ti uslovi morali zadovoljiti onda je na kraju i usvojen. Najviše diskriminisanosti u Srbiji je, kao što sam rekla prilikom zapošljavanja, u obrazovanju. I nevladin sektor se, moram da kažem, najviše trudi da ima manje diskriminacije. Mi imamo dobru saradnju sa Ministarstvom omladine i sporta, ali ne znamo kako će se to dalje nastaviti. Trenutno su reforme u Srbiji, smanjiće ministarstva, pa ne znam šta ćemo raditi ako nam ukinu Ministarstvo omladine i sporta. I to je možda, neki vid diskriminacije, a borimo se.

Mogu da ispričam neki naš slučaj koji se tiče diskriminacije. Kada smo radili živu biblioteku u gimnaziji u Kruševcu, a tema je bila homoseksualac iz Beograda koji radi u Ministarstvu zdravlja. On uopšte nije pričao o svojoj seksualnoj pripadnosti, već o onome šta radi, kako radi. Mi stvarno imamo dobru saradnju sa direktorom škole. Ja sam jedno jutro gledala našu regionalnu televiziju, bio je prenos iz Skupštine, i poslanik u toj Skupštini koji je ujedno i poslanik u republičkom parlamentu u Beogradu koji je glasao za Zakon o zabrani diskriminacije prozvao je direktora gimnazije

kao homoseksualca, kao predvodnika gej parade, i upozorio sve građane kako će u buduće razgovarati sa direktorom te gimnazije, posebno građane muškog pola jer je on opasan. E, kao ćete vi onda objasniti starijim ljudima i ljudima koji nisu u srednjoj školi, koji nisu bili na toj radionici i koji nisu upoznati sa našim projektom da to nije istina. A čuli su na televiziji. A taj isti gospodin koji je to govorio je u skupštinskom parlamentu, u Republičkom parlamentu u Beogradu - i on je sam glasao za usvajanje tog Zakona. Sa takvim stvarima se mi borimo ali nadam se da ćemo na kraju uspeti.

Aleksandra Stojanoska - Mirovna akcija Prilep, Makedonija

Ja sam Aleksandra Stojanoska iz Mirovne akcije iz Prilepa, Makedonija. Radimo trenutno na projektu podizanja svijesti prema svim oblicima diskriminacije, kako bi se prepoznale i što je možda još važnije spriječile. Radimo preko javnih akcija, preko javnih debata. Prošle godine smo u Skoplju, organizirali Dane akcije protiv diskriminacije i militarizma. Tada smo preko javnih debata, preko projekcija, filmovima, izložbom fotografija skrenuli pažnju na diskriminaciju.

U Makedoniji, generalno što se tiče diskriminacija je najviše zastupljena kod prava mladih na zapošljavanje. Najčešće je ugrožena ta grupa mladih od dvadeset do dvadeset i sedam godina i, kao što kaže Valentina potrebno je biti član partije, političke partije koja je na vlasti da bi uspio da dođeš do radnog mjesta. Znači najdiskriminiraniji su mladi bez posla. Isto tako u obrazovanju veliki dio romske populacije je ugrožen i diskriminiran.

Vlada sprovodi razne programe kako bi spriječila diskriminaciju, tako da je objavljen i Priručnik za obrazovanje romske populacije. Imali smo konkretan primjer u Prilepu, gdje su djeca romske populacije diskriminarana od strane samih nastavnika i profesora, a zatim i od ostalih učenika. Stavljani su u zadnje klupe, drugi učenici sa njima nisu komunicirali, znači i fizički su bili diskriminirani. Zbog toga se i nastoji kroz te programe koji su okrenuti edukaciji da kroz obrazovanje prepozna ta pojava i da se ona spriječi. Takođe, Zakon za sprečavanje i zaštitu od diskriminacije je donešen 8. aprila 2010. Godine, a počeće sa primjenom od 1. januara 2011. Godine, tako da se nadamo dobrim rezultatima.

Jasmin Jašarević – PRONI Brčko

Evo čuli smo probleme koje smo dobili iz Analize u Federaciji BiH, i iz čitave BiH koji su dosta slični, čuli smo i iskustva iz Srbije koja kažu da

je situacija dosta slična kao što je u Bosni i Hercegovini, jer, npr. taj uticaj Crkve na donošenje Zakona o zabrani diskriminacije. Čuli smo i da će u Makedoniji biti usvojen Zakon o zabrani diskriminacije 2011. godine, i kako se tamo aktivisti bore protiv diskriminacije svojim projektima kao što su te žive biblioteke, debate, promocije i neke izložbe itd. Čuli smo da je i u Srbiji i u Makedoniji najveći problem, slično kao i ovdje, zapošljavanje mladih ljudi i diskriminacija Roma u obrazovanju. To su otprilike teme današnjeg sastanka. Samo još da kažem da u Bosni i Hercegovini također postoji Zakon o zabrani diskriminacije ali preko 60 % ljudi FBiH nije uopšte znalo da postoji taj Zakon. Samim tim, ako ne znate da taj Zakon postoji, ne možete se pozvati na njega niti tražiti ostvarenje vaših prava. Mi smo to usvojili prije nego Srbija i Makedonija, 2009. godine.

Rizama Tukalj - Udruženje „Žene Orašje“

Malo prije sam govorila da je najveća diskriminacija nezaposlenost. Znamo svi po Ustavu kakva su naša prava. Da je neprikosnoveno ljudsko pravo – pravo na život, na zapošljavanje, na rad, na zdravstvo, na jednakost. Nažalost, primjena tih prava je vrlo slaba.

Ja sad ne mogu reći ovdje da smo mi diskriminirani, ali recimo da je, obzirom kojem dobu žena mi pripadamo, najveći problem kod zapošljavanja. Gdje god izađe neki konkurs, zapošljavaju se mladi ljudi. Ja se slažem da mladi trebaju da se zaposle, jer na njima svijet ostaje. Međutim, ima i onih koji su silom prilika, zbog ovog nesretnog rata što nam se desio, ostali bez posla. Tu je za nas osnovna diskriminacija kod naših žena. Možda je ta žena od 40 godina sposobnija od nekog mlađeg. Treba imati i nešto iskustva i to radnog. Ja znam mlade, oni misle da znaju sve. Zamjeram mladima što nisu tako ambiciozni, što ne trče za radom, što se ne guraju i što ne preuzimaju inicijativu.

Mirjana Stamenković – ORC Tuzla

Ja bih se nadovezala na ovu priču. U većini oglasa navedena je starost do 35 godina. To je neka dobna diskriminacija. A osim toga, ako si još žena, na par intervjua, meni se lično desilo, da me pitaju koliko ja djece imam, kako ja planiram svoju porodicu, i onda mi je jedan gospodin rekao: „Vi ste mladi, vi ćete, vjerovatno otići na porodiljsko, i ja vas ne mogu zaposliti“ znači: čista i otvorena diskriminacija. Ja znam da su mladi diskriminirani na raznim nivoima, počev od one kućne diskriminacije od strane roditelja,

od strane profesora i prisutna je ta vršnjačka diskriminacija na osnovu materijalnog, ekonomskog statusa. Ali ovo što je gospođa rekla, ja se u potpunosti slažem jer zaboravili smo na tu vrstu diskriminacije.

Rizama Tukalj - Udruženje „Žene Orašje“ i Opština Orašje
I kod nas je ista diskriminacija. Kod privatnika kad se mladi čovjek zapošljava, on ima jednu minimalnu platu, on je neprijavljen, nema pravo na hranu ni bonove, znači ništa. Kako će se on oženiti/udati, kako će zasnovati svoju porodicu, kako će normalno živjeti?

Jasenko Tukulj, predsjednik Vijeća učenika srednje škole „Fra Martin Nedić“
Moji prethodni govornici su rekli da su stariji diskriminirani prilikom zapošljavanja. A u svakom oglasu koji se objavi traži se radno iskustvo. Pa gdje će mladi steći to iskustvo? Ko će mene sada pustiti bez radnog iskustva da se ja zaposlim? Niko. Mislim da je to jedan način diskriminacije mladih, zato što se daje starijima prednost.

Miralem Tursinović – ORC Tuzla
Mi smo ovu anketu pokušali uraditi sa onoliko sredstava koliko smo imali da je odradimo na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine kako bi bilo zastupljeno sve. Nažalost, anketa nije rađena u Orašju zato što u vrijeme kada smo je radili jednostavno nismo mogli pronaći partnere.

Ono što je karakteristično za Posavsku županiju je sljedeće: Mi smo ljetos radili na jednoj drugoj anketi građana Posavske Županije vezano za njihove socijalne, ekonomske i životne uslove u zajednici, i bili smo fokusirani baš na područje Orašja, Domaljevca, Šamca i Odžaka. Ono što smo mi primijetili je prije svega da je ova Županija jako izolovana od ostatka Federacije što po nama, kreira jako veliki problem koji razvija sve moguće probleme koji se mogu desiti.

Između ostalog to su diskriminacija, nezaposlenost mladih itd. Mi smo primijetili tokom tog istraživanja da je veliki broj mladih, pogotovo iz rubnih područja i Orašja, i Domaljevca, i Odžaka napustio BiH. Dosta njih radi u Hrvatskoj, studira u Hrvatskoj čak u zapadno-evropskim zemljama. Kada smo pripremali ovu anketu, kada smo pokušavali da pronađemo neke od organizacija, jednostavno nismo mogli doći do kontakt podataka i da li na području Orašja postoji omladinska organizacija.

Admir Nurkić – NVO PULS Orašje
Danas se izbjegava tema nacionalne diskriminacije, odnosno diskriminacije nacionalnih manjina, koja je prisutna ne samo u Orašju nego i u cijeloj BiH. Ovdje konkretno te stvari idu nabolje, moram to primijetiti za razliku od postratnog perioda kada je to sve bilo onako kruto i gledalo se na to ko je kakve nacionalnosti. Moram reći još jedanput da stvari idu u drugom smjeru, iako se s vremena na vrijeme osjete takvi talasi nacionalizma.

Mi u našoj organizaciji okupljamo mlade svih nacionalnosti i nastojimo da što ima manje takvih stvari, poput diskriminacije na nacionalnoj osnovi. Ja sam lično doživio jedno iskustvo koje ću podijeliti sa vama ovdje. Došao sam u Opštinu i tražio sam sekretaricu načelnika, pa su me već na vratima izbacili zbog načina na koji sam to rekao. Trebao sam tražiti tajnicu. Nakon čega sam ja uputio žalbu načelniku i sljedeći put kad sam došao, taj me je gospodin onako uljudno pozdravio, što je meni bilo veoma drago. Znači da je i sam načelnik prepoznao to kao diskriminaciju i uputio kritiku dotičnom gospodinu. U principu to je neko pravilo. To je jednostavno u samom startu odbojnost jednih prema drugima koja se provlači stalno kroz kojekakve tuče, subotama u diskotekama ili na sličnim mjestima. Stalno se to potencira, ali isto tako i stalno gura pod tepih. Mislim da je problem diskriminacije ovdje još uvijek jako izražen, posebno kada govorimo o nacionalnim, odnosno diskriminaciji manjina. Ali opet kažem da stvari idu nabolje i da će se u budućnosti puno toga promijeniti, samim tim što se i nevladin sektor aktivira i nastoji da uradi nešto po tom pitanju. Postoji još inicijativa za da se oformi još više organizacija tako da taj civilni sektor postaje bitna karika u ovom procesu tranzicije Bosne i Hercegovine. Na nama je da zajedno sa vama pokušamo nešto uraditi u budućnosti.

Nada Dujković, Ministarstvo prosvjete Posavske županije
Drago mi je da smo došli ovdje i da možemo razgovarati zajedno. Bilo bi ljepše da je mnogo više mladih ovdje prisutno, pa da oni kažu svoje mišljenje i da nam ukažu put na kojem ćemo mi nešto promijeniti u našem ponašanju. Mislim da svugdje, u svakoj sredini ima diskriminacije, svugdje gdje ima drugih i drugačijih normalna je pojava diskriminacije. Ako imamo drugačije mišljenje, tu će opet biti pojave diskriminacije tako da se ja ne bih baš isključivo vezala za mlade. Diskriminacije ima svugdje, ima je i u visoko razvijenim zemljama. U jednoj Americi, gdje kažemo da je demokracija, javljaju se takvi oblici brutalne diskriminacije jednih prema drugima.

Na nama je ovdje da mi iznađemo put, način ili mogućnosti, da mi nešto promijenimo. Ali da bismo to promijenili moramo svi zajedno učestvovati u tome. I mi iz vlade, a isto tako i omladinske organizacije koje sa svojim prijedlozima, da nam ukažu na put na kojem ćemo to postići. Evo, ja radim kao stručni savjetnik za srednje obrazovanje u Županiji Posavskoj, u kontaktu sam sa srednjim školama, dosta sam bila uključena u rad Vijeća učenika. Sa nekim od učenika iz Vijeća učenika sam komunicirala i uvijek kada god se najave njima su otvorena vrata. Oni mogu doći sa svojim problemima, iznijeti ih, i da iznađemo, normalno koliko je u našim mogućnostima. Radili smo zajedno u nekim aktivnostima, znači dobro se poznajemo. To već znači da komuniciramo, a to je već jedan stupanj da se pronađu određeni problemi, tj. rješenje za određene probleme.

Da kažem samo vezano za diskriminaciju u oblasti obrazovanja, da kod nas prilikom upisa u srednju školu učenici imaju strogo određene kriterije upisa. Kriterij upisa je osnovni uspjeh u osnovnoj školi, tako da tu nema nikakve diskriminacije. Kada je to u pitanju upisuju se učenici prema njihovim sposobnostima, što znači da u startu toga nema.

Što se tiče nacionalnih manjina, konkretno Roma, kod nas nema nekog većeg broja pripadnika romske manjine. Imamo podatke od Federalnog ministarstva da nemamo djece romske nacionalnosti na našem području, ali imamo u rubnim oblastima Županije naselja u kojima žive Romi. Znači ako ima nešto romske nacionalnosti uglavnom, da li se ne izjašnjavaju kao Romi, mi ne znamo. Kada tražimo podatke od škola, uglavnom dobijemo podatak da nema.

Rizama Tukalj - Udruženje „Žene Orašje“ i Općina Orašje

Kod nas, baš što se tiče tih nacionalnih manjina, mi smo imali upit iz Izborne komisije iz Sarajeva za pitanje u Općinskom vijeću što se tiče nacionalnih manjina. Moralo je biti oko 3,5 % prijavljenih nacionalnih manjina, tako da bi dobili jedno mjesto zastupnika u Općinskom vijeću. Nama se niko nije prijavio kao nacionalna manjina. Međutim, kako kolegica kaže, mi ovdje imamo Rome, ali su oni na neki način asimilirani u ovo naše društvo. Oni normalno rade, žive i školuju se prema njihovim željama i potrebama kao i naša djeca.

Što se tiče upošljavanja mladih u općini Orašje, zna se kako ide to, preko Agencije za državne službe i preko te komisije. Mislim da tu nema neke

naročite diskriminacije što se tiče mladih, znači onaj koji je najbolji on i prođe na tom natječaju. Znači djeca moraju učiti da dobiju posao, bez obzira koje je nacije, boje i sl. Što se tiče žena na ovim komisijama i natječajima isto je.

Admir Nurkić – NVO PULS Orašje

Mislim da se većina njih ne izjašnjavaju kao Romi, nego da se izjašnjavaju u zavisnosti od vjeroispovijesti. I zato se u stvari i gube ti podaci, da ne postoje Romi ovdje, a Romi ustvari žive tu i mi ih dobro poznajemo. Oni u stvari nisu diskriminirani po tom pitanju, jer žive nekim normalnim životom kojim živim i ja. Znači, susreću se sa istim problemima koje imam i ja u svakodnevnom životu i apsolutno se ne doživljavamo na takav način.

Mislim da trebamo više da se upoznajemo kulturu jedni drugih i običaje, i da ćemo na taj način uvidjeti da tu i nema nekih posebnih razlika, osim imena i načina na koji se obraćamo Bogu i slične razlike. Sve u svemu, ja imam jako puno prijatelja koji su mi među boljim prijateljima koji su Hrvati, mi još nemamo problem na tom polju. U principu mislim da ovdje kod nas ima diskriminacije, ali ništa više nego što na nekim drugim mjestima, ali je ima sigurno. Mislim da svako može reći da je doživio na ovaj ili onaj način. Kada je uveden bosanski jezik, meni je kao Bošnjaku bilo i drago ali i žao. Obzirom da se sva ta djeca u startu razdvajaju, ne mogu sam da procijenim da kažem da li je to dobro ili nije dobro. Dobro je u smislu da će djeca bošnjačke nacionalnosti imati svoj jezik sa kojim će moći govoriti, ali nije dobro da se jedna takva manja grupa djece izdvoji. To mi ne daje nekakvu lijepu sliku za budućnost. U stvari pitam se kako će naše društvo da se izbori sa svim ovim problemima, ako se od najmlađeg uzrasta susreću svakodnevno sa podjelama, raznim oblicima diskriminacije, kako će oni biti pravi ljudi kada odrastu. U stvari to je to pitanje na koje treba naći odgovor kroz ovakve debate.

Miralem Tursinović – ORC Tuzla

Maloprije ste rekli da u Županiji nema Roma, jer su oni asimilirani. To je nažalost, problem. Problem je što Romi u Posavskoj županiji nisu integrisani nego su asimilirani. Da li su sami sebe asimilirali zbog posljedica diskriminacije koju su vjerovatno nekad trpjeli. Što znači da ta diskriminacija uvijek može voditi u asimilaciju što vodi ka gubitku kulturnog identiteta, tradicije, kulturnog nasljeđa i svega ostalog. Nažalost

jako je žalosno kada neko kaže da su Romi asimilirani. Romska kultura i tradicija je veoma stara i veoma bogata, i veoma koloritna. Mi imamo dosta iskustava u radu sa Romima I Romskim organizacijama, ne samo sa ovog područja nego čak i u Tuzli kao velikom gradu i centru u Tuzlanskom kantonu.

Druga stvar koju ste naveli, a tiče se uvođenja bosanskog jezika u škole - koje u stvari podstiče segregaciju, segregaciju djece na određeni način. Nažalost, ta segregacija će voditi ka diskriminaciji, jer kada se djeca počnu odvajati, kada se počne vršiti segregacija, djeca se počnu i fizički odvajati i na svim drugim poljima što može voditi ka nekoj vrsti diskriminacije bilo koga od njih. Znači, da li Hrvata, da li Bošnjaka, svejedno ipak će voditi ka tome.

Valentina Antić – Edukativni centar Kruševac - Srbija
Kada smo radili pre dve godine popis stanovništva i u razgovoru sa ljudima ustanovili smo da i mi u osnovnim i srednjim školama imamo vrlo malo Roma. Možda da tu dođe jedva jedan procenat, a imamo ih oko sedam hiljada u Kruševcu, oni imaju svoje naselje. Šta se zapravo radi: imamo primer da je tom Romu – roditelju lakše da kaže da je njegovo dete sa posebnim potrebama i da ga pošalje u specijalnu školu i da on mesečno prima naknadu zato što njegovo dete pohađa tu školu. Naša specijalna škola, škola za decu sa posebnom potrebama je prema poslednjim podacima konkretno sa 72 % romske dece. Što je strašno. Tako da mi sada radimo na tome da roditelj ne može da odluči o tome već da to dete prođe određenu komisiju. Mi imamo veliki problem da je 70 i više postotaka dece u specijalnoj školi – romske dece. Ali tu je roditelj diskriminisao svoje dete jer je njemu lakše da on mesečno prima tu neku naknadu nego da ga pošalje u školu. Ima i pozitivnih slučajeva, ali to je opet veoma malo - mi smo imali jednu devojku koja je Romkinja i koja studira dva fakulteta. I ona je bila, moram da kažem, atrakcija u Kruševcu zato što ljudi znaju da Romi idu u specijalnu školu, a ona studira dva fakulteta: Srpski jezik i književnost i Menadžment.

Jasmin Jašarević – PRONI Brčko
Ono što sam ja do sada sa debate izdvojio je preporuka: Pozivamo svi da se aktivnije uključe i poveća učešće žena i mladih u radu opštinskih službi i organa, kao i možda tih političkih procesa ovdje u županiji Posavskoj.

Takođe, još jedna od preporuka je da treba raditi više na sebi, na povećanju razumijevanja između Hrvata, Bošnjaka, Srba i ostalih. Znači da se upoznaju ljudi kroz njihovu kulturu, kroz običaje, kroz vjeru, da se radi na tim projektima gdje će doći do nekog povećanog razumijevanja ili povećane svijesti o prisustvu drugih ljudi i njihovih potreba itd.

Rizama Tukalj - Udruženje „Žene Orašje“ i Općina Orašje
Imate li vi nekakav prijedlog da ovu našu omladinu? I nama ženama, koje smo diskriminirane po spolu i dobu. Imate li vi možda kakvih pozitivnih prijedloga?

Miralem Tursinović – ORC Tuzla
Na osnovu dosadašnjih iskustava, pošto radimo sa mladima u čitavoj BiH, ono što mladi treba da urade je da se aktivnije angažuju, pa ako treba počevši od svoje ulice, svog haustora. Imamo primjera gdje mladi u svojim sredinama izjavljuju kako imaju probleme, kako se ne mogu angažovati, kako ne postoji ništa što im se nudi i kako ne postoje nikakve aktivnosti, a istovremeno oni ne žele ništa da urade po tom planu u svojoj ulici. Tako da ona prva preporuka, volio bih kada bi u narednom periodu imali više kontakata sa područja i Orašja, Domaljevca, Šamca, pa i Odžaka, mada je tamo situacija malo drugačija. Pokušajte se malo aktivnije angažovati, ne moraju to biti omladinske organizacije, ne morate vi sada registrovati organizaciju, mi smo daleko bolje stvari viđali na inicijativama mladih ljudi, gdje su se mladi skupili, uočili šta je problem i riješili ga. Pa bio to problem kao što je: “Slomio nam se koš za košarku“ ili bio to neki problem u ulici. Svaki problem se može riješiti ako vas ima više. Ako vas je malo, možete samo sjediti i konstatovati da problemi postoje, da imaju tu neke vlasti koje ne žele da riješe te probleme jer jednostavno nemaju sluha, a istovremeno te vlasti i da žele da riješe te probleme nema ko da im pokuca na vrata. Mladi se ne trebaju samo pitati šta je to što lokalna zajednica i lokalna uprava može učiniti za njih. Trebaju se i upitati šta oni mogu učiniti za lokalnu zajednicu.

Mirjana Stamenković – ORC Tuzla
Organizujući debate po gradovima uvijek su nam se javljali mladi. Debate su bile dobro posjećene od strane omladinskih organizacija, učenika osnovnih i srednjih škola. Jako mi je bilo teško da pozovem nekog iz

Ministarstva, iz opštinskih vlasti, znači taj kontakt nam je nedostajao. Ovdje je, što je mene iznenadilo, obrnuta situacija. Županija i Općina su spremne na saradnju i učestvovanje u svemu tome, te rad na poboljšanjima situacije.

Miroslav Neretljak – OŠ „Stjepan Radić“ Oštra Luka – Bok

Ja sam profesor i radim u osnovnoj i srednjoj školi. Ja mislim da bi trebalo biti da se stvori jedna generacija učenika i mladih koji će biti obrazovani da mogu raditi ovo. Jer, nažalost, danas kada ja radim sa učenicima i kada bi im rekao da upru u nekoga prstom, da u njemu nađu uzor, nažalost, svi ti uzori kada završe srednju školu uglavnom sjede u kladionicama ili negdje po kafićima. Zato i omladinske organizacije i nemaju dovoljno omladine koja će s njima raditi, a samim tim ako nisu obrazovani, ne znaju ni šta će raditi. Teško je osmisliti neki projekat, ako kroz osnovnu ili srednju školu niste naučili neke osnovne stvari o tome. Stoga bi trebalo obrazovati prvo nastavnike, profesore, kadrove koji će obrazovati te mlade koje će upoznati sa diskriminacijom. Primjerice, kod mene u školi su kompletno hrvatski učenici, međutim ja njih upoznajem, kažem: „Kada dođete u srednju školu, tamo ima i Bošnjaka, znači ići ćete zajedno“. Nažalost, često se u razgovoru koriste pojmovi kao što je „Balije ili Turci“ . Odakle je to? Od kuće. Znači, trebamo uključiti i roditelje. To je sve ono što je donio ovaj rat. Nažalost, to je tako. Trebalo bi prvo stvoriti jednu takvu generaciju koja će znati šta treba raditi. Najlakše je biti diskriminator, ili stvarati predrasude i stereotipe, to je najlakše. Puno sam toga htio reći, imao sam dugu priču ali sam čekao da svi završe. Da kažem još svoje iskustvo iz Tuzle gdje sam imao pozitivno iskustvo. Na fakultetu je bilo 90 Bošnjaka i nas 5 Hrvata, i nikad nisam bio diskriminiran, bilo je predivno. U Rijeci u Republici Hrvatskoj, sam bio Bosanac ili tako nešto, neka, nema problema. Mislim da kada je riječ o profesorima, nema tolike diskriminacije, u osnovnoj i srednjoj školi budući da su i profesori i Bošnjaci, i Srbi, i Hrvati i bez obzira što je 100% hrvatsko stanovništvo i svi smo zajedno. To je pozitivno. Što se tiče pak jezika, kako kaže jedan profesor kod nas: „Kamo sreće da poznajemo i japanski i kineski“. Ja ove jezike razumijem odlično, evo i makedonski. Jedino slovenački od tih jezika bivše Jugoslavije baš ne znam. Znači, smatram da treba stvoriti prvo jednu generaciju učenika koji hoće raditi a to ide od osnovne škole.

Spisak učesnika:

Ilija Baotić – Općina Orašje
Nada Dujković – Ministarstvo prosvjete Posavske županije
Suzana Nedić – Ministarstvo zdravstva Posavske županije
Ivka Mašić – Ministarstvo zdravstva Posavske županije
Rizama Tukulj – Udruženje „Žene Orašja“
Amila Saltović – Udruženje „Žene Orašja“
Sabina Sadiković – srednja škola „Fra Martin Nedić“
Ivan Dominković - srednja škola „Fra Martin Nedić“
Jasenko Tukulj - srednja škola „Fra Martin Nedić“
Admir Nurkić – NVO mladih „Puls“ Orašje
Indira Ćosić - srednja škola „Fra Martin Nedić“
Miroslav Neretljak – OŠ „Stjepan Radić“ Oštra Luka – Bok
Miralem Tursinović - hCa / ORC Tuzla
Jasmin Jašarević - PRONI Centar Brčko
Senada Sušić – PRONI Centar Brčko
Valentina Antić – Edukativni Centar Kruševac
Aleksandra Stojanoska – Mirovna Akcija Prilep
Semir Selimović – ORC / hCa Tuzla
Mirjana Stamenković – Tursinović – ORC / hCa Tuzla
Tihomir Bijelić – radio Orašje, posavina portal

PRILOG 1:

Ko smo mi ostali?
O diskriminaciji u BiH

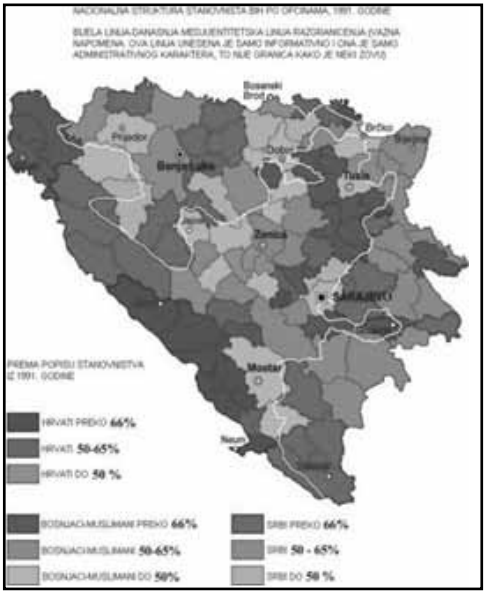

U državi koja se zove Bosna i Hercegovina - Bosanci i Hercegovci su manjina!!!

Da, upravo to omogućava Ustav Bosne i Hercegovine koji je kao dio Dejtonskog mirovnog sporazuma usvojen 1995. godine u toku rata sa ciljem da donese mir našoj zemlji. Dejtonski Ustav kreirao je slabu i neefikasnu strukturu vlasti koja nije u stanju zastupati državu i građane koji u njoj žive. Zadnji pasus Preambule diskriminatoran je sam po sebi, a evo kako glasi:

„Podsjećajući se na Osnovna načela usaglašena u Ženevi 8. 9. 1995. godine i u Njujorku 26. 9. 1995. godine, **Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi** (u zajednici s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine..“.

Ovdje se, primijetili ste, ne spominju Bosanci i Hercegovci, jer naša država ne priznaje ni po Ustavu ni po Zakonu ljude koji nose obilježje njenog državljanstva. Svi oni koji se izjašnjavaju kao Bosanci i Hercegovci spadaju u red ostalih.

Potpisivanjem mirovnog ugovora u Dejtonu 1995. godine bilo je najvažnije stvoriti pravne mehanizme koji će omogućiti ravnopravnost Srba, Bošnjaka i Hrvata. Rezultati toga BH društvo pogađa i danas: mogućnost apsolutno legalne diskriminacije takozvanih „ostalih“.

Nacionalne manjine u BiH su nezakonite – da se zaključiti iz sukoba

zakona i Ustava, čime se omogućava njihova legalna diskriminacija.

Niko ko nije pripadnik jednog od tri konstitutivna naroda ne može biti član Predsjedništva, predsjednik entiteta, delegat u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH.

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, Član 3. (na snazi od 2003. g.) kaže:

„Nacionalna manjina, u skladu sa ovim zakonom, je dio stanovništva – državljana BiH koji ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne istorije i drugih obilježja. BiH štiti položaj i ravnopravnost pripadnika nacionalnih manjina: Albanaca, Čeha, Italijana, Jevreja, Makedonaca, Roma, Ukrajinaca, Mađara, Poljaka, Slovenaca, Slovaka, Rumuna, Rusa, Rusina, Crnogoraca, Nijemaca i Turaka.“

Spisak manjinskih nacija pravljen je prema popisu stanovništva iz 1991. godine. Prema tom popisu manjine su brojale 35.660 pripadnika. Ovaj broj je danas upitan, kako zbog ratnih dešavanja i masovnih migracija, tako i zbog izjašnjavanja određenog broja građana kao Jugoslovena, Katolika, Hercegovaca, Bosanaca. U BiH živi 17 zakonom priznatih nacionalnih manjina, od kojih je romska nacionalna manjina najbrojnija. Procjenjuje se da u BiH živi između 30.000 i 60.000 Roma.

U Zakonu nije precizno definisano šta je „nacionalna manjina“, niti koliki broj ljudi treba da bi neki dio stanovništva dobio taj status.

(Poster kampanja Foruma građana Tuzle)

Dobra je stvar da je svima već jasno kako je potrebna reforma Ustava, i da su mnogi već započeli sa radom na izmjenama. Tako je Bosna i Hercegovina, u aprilu 2003. godine, ratificirala Okvirnu konvenciju o zaštiti nacionalnih manjina, i usvojila Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Ovaj je Zakon

izmijenjen i dopunjen u junu i oktobru 2005. godine. Izmjenama i dopunama obuhvaćena je finansijska podrška državnih vlasti nacionalnim manjinama, njihov odnos sa medijima, promoviranje pravičnog odabira pri zapošljavanju, kvalitetno obrazovanje djece pripadnika nacionalnih manjina i, što je veoma važno; određuje se rok od 60 dana za formiranje Vijeća nacionalnih manjina BiH, koji će nadgledati primjenu ovoga Zakona.

Evropska komisija za demokratiju kroz pravo (Venecijanska komisija), tijelo za ljudska prava koje okuplja stručnjake za ustave i koje djeluje pri Vijeću Evrope je u martu 2005. godine dala veoma detaljnu kritiku našeg Ustava. Ovaj dokument sadrži jasne preporuke u vezi sa promjenama strukture državne vlasti i predstavlja polaznu osnovu za pregovore o ustavnim promjenama.

Da li su mladi najugroženija populacija u BiH?
Rezultati istraživanja ankete"Društveno zbližavanje, ravnopravno učešće manjina u BiH"

Međunarodni dan ljudskih prava obilježava se 10. decembra, kada je 1948. godine potpisana Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, u kojoj je po prvi puta u istoriji čovječanstva priznato pravo svih ljudi na "život, slobodu i sigurnost... bez ikakvih razlika".

Upravo u tom periodu, decembar 2009. godine smo i započeli rad na anketi pod nazivom **„Društveno zbližavanje, ravnopravno učešće manjina u BiH"** u okviru naših projektnih aktivnosti.

Upitnike koji su sadržavali 24 pitanja u vezi diskriminacije, od kojih je nekoliko bilo opisnog karaktera, putem Omladinske mreže BiH smo distribuirali u 17 gradova Bosne i Hercegovine. Ukupno popunjenih upitnika je bilo 1.526, ravnopravno raspoređenih u oba entiteta i Brčko Distriktu BiH.

U projekat smo ušli sa pretpostavkom da su nacionalne manjine populacija koja je najviše izložena diskriminaciji, nespremni na činjenicu da će nam rezultati ankete i analiza pokazati sasvim drugu sliku Bosne i Hercegovine.

I ne znajući otvorili smo „Pandorinu kutiju" punu svih oblika i vrsta diskriminacije. Analiza nam je otvorila mnogo više pitanja nego što nam je dala odgovora.

Ako diskriminacija (lat. Discriminare) znači odvajati, praviti razliku po socijalnim, rasnim, etničkim, vjerskim, individualnim, polnim, jezičnim, starosnim ili drugim osobinama, (diskriminacija ograničava ili onemogućuje primjenu ljudskih prava), onda se, sudeći prema narativnim odgovorima ispitanika, ljudska prava u ovoj zemlji krše u svim sferama društva. Znatan je broj onih koji su na svojoj koži osjetili neki oblik diskriminacije: predstavnici manjina, konstitutivnih naroda, žene, osobe sa posebnim potrebama, penzioneri, zaposleni i oni bez posla, djeca i mladi.

Analizirajući odgovore građana došla sam do zaključka kako se diskriminacija kao oblik zlostavljanja javlja još u najranijem djetinjstvu, razvijajući se u osnovnim i srednjim školama i visoko obrazovnim ustanovama.

Većina ispitanika uzroke diskriminacije pripisuje ratu i etničkim podjelama u BiH, politici i političkim partijama i etničkim / nacionalnim stereotipima i predrasudama, zanemarujući pri tome ulogu društva i porodice koja nam kroz edukativne sisteme i roditeljsko vaspitanje polako i neprimjetno stvara osnovu za mržnju prema drugima i drugačijima.

Teritorijalna podijeljenost BiH, ne samo na entitete nego na sredine sa jednonacionalnim stanovništvom omogućava pogodan teren za rast ksenofobije i drugih oblika mržnje, tako da se u nekim krajevima BiH konstitutivni narodi osjećaju kao manjine. Iznenadila me je činjenica da je mali procenat Hrvata u Federaciji i RS i da se hrvatsko stanovništvo koncentrisalo u Hercegovini.

Odgovori ispitanika jasno upućuju da je građanstvo izgubilo svaku vjeru i nadu da bi državne vlasti mogle uticati na rješavanje, za njih neinteresantnog pitanja, i da se jedino pouzdaju u NVO sektor. Neki su čak i razočarani, jer misle da se nevladine institucije malo bave problemom diskriminacije.

Ljudi nisu dovoljno informisani na način koji je njima prihvatljiv i vrlo je malo onih koji uopšte poznaju termine kao što su diskriminacija, konstitutivni narodi, Institucija Ombudsmena i sl. Ne znaju za postojanje Zakona o diskriminaciji ili o Institucijama za zaštitu ljudskih prava.

Na pitanje: „Da li su mladi žrtva diskriminacije?“- 92 % ispitanika je odgovorilo pozitivno. Ako nam se oni koji će u budućnosti voditi ovu zemlju tako osjećaju, nisam sigurna kako ćemo dalje. Predmeti iz kojih mladi u školama uče o drugima su istorija, književnost, te filozofska grupa

predmeta (Demokratija, Sociologija, Etika i sl.). Trebali bi svi skupa djelovati na školski sistem kako bi ovi nastavni predmeti dobili na važnosti.

„Save the Children" Norway provelo je istraživanje "Diskriminacija djece u bh. školi", koje je pokazalo da su nastavnici daleko svjesniji od učenika o štetnosti diskriminacije, ali je dva puta manje primjećuju nego učenici.

Svaki osmi učenik, često i redovno, izbjegava aktivnosti s učenicima drugih nacija, svaki deseti nastavnik smatra da treba formirati posebne škole za pripadnike svake nacije, dok se za to zalaže svaki četvrti učenik.

"Obrazovanje u BiH: Čemu učimo djecu" naziv je istraživanja kojeg je proveo Fond otvoreno društvo BiH. Obuhvatilo je oko 2.000 roditelja i učenika diljem BiH, te 146 udžbenika za osnovnu i srednju školu iz predmeta maternji jezik i književnost, historija, geografija i vjeronauka. Rezultati pokazuju da ciljevi obrazovanja koji su postavljeni u zakonima i strateškim dokumentima BiH nisu preneseni u praksu, strukturu i sadržaje.

Tačnije, zaključeno je da obrazovanje u BiH ne priprema mlade ljude za život u multikulturalnom društvu u duhu ljudskih prava i pripadništva BiH kao njihovoj političkoj zajednici, niti je u skladu s principima jednakosti i demokratije. U udžbenicima nacionalne grupe predmeta država BiH je marginalizirana, fokus je stavljen na učenje kulture samo jednog naroda, dok se selektivna nacionalna historija stvara i podučava u školama.

Problem predstavlja i nepoštivanje zakona, ali i strah da bi zajedničko obrazovanje za djecu različitih nacionalnosti moglo voditi gubitku nacionalnog identiteta, zaključili su predstavnici Unicefa u BIH.

A sada, ono što je pozitivno:

Radeći sa mladima kroz Omladinsku mrežu BiH, uvidjeli smo koliko su mladi zainteresovani jedni za druge, i kako sa lakoćom prevazilaze predrasude i stereotipe. Sve to nas ohrabruje da nastavimo sa radom i daje nam motivaciju da ipak ima nade za Bosnu i Hercegovinu.

U provođenju svojih aktivnosti pod pokroviteljstvom „The Balkan Trust for Democracy", a u sklopu projekta: „Yes, you(th) can!", održali smo trening za trenere pod nazivom: Osnovni trening za omladinski rad i rad u zajednici. Trening je održan u hotelu „San" u Laktašima, krajem februara ove godine, a učestvovalo 25 mladih ljudi, aktivista Omladinskih NVO,

Učeničkih vijeća i Udruženja lica sa invaliditetom iz zapadne Bosne.

U toku trodnevnog treninga učesnici su imali priliku da se upoznaju sa osnovnim metodama i tehnikama treninga i da kroz praktični rad i interaktivni pristup treningu podijele svoja iskustva o pripremi i realizaciji treninga. Kako su svi bili aktivni i odgovorni u samom pristupu radu tokom treninga stekao se dojam da je cjelokupni trening u stvari bio skup trenera koji su razmjenjivali iskustva, a ne bili samo pasivni primaoci novih znanja.

Veoma nam je bio važan i neformalni dio treninga gdje su se družili i razmjenjivali iskustva iz svojih tako različitih, a opet sličnih sredina. Mnoge ideje i prijedlozi za konkretne akcije proistekle tokom rada u manjim grupama na treningu bile toliko zanimljive da su neki od učesnika obećali i nastavak razvoja tih ideja te njihove implementacije kroz konkretne omladinske aktivnosti, ove teme su uglavnom bile vezane za stereotipe i predrasude koje, na žalost, i dalje postoje kod ljudi koji žive na obije strane entitetskih granica u BiH.

Uglavnom, svi su izrazili želju za ponovnim okupljanjem i većim brojem ovakvih radionica jer je to bila prilika da se čuje i njihov glas i njihova čista razmišljanja. Ostaje nada da će se mladi Bosne i Hercegovine, podstaknuti ovakvim događajima i plodonosnom saradnjom u budućnosti još aktivnije angažovati u razbijanju predrasuda i stereotipa i na taj način svima nama izgraditi nove mostove ka Evropi.

Mirjana Stamenković,
Omladinski resursni centar Tuzla (ORC)

PRILOG 2:

Zakon o zabrani diskriminacije
14/07/09

Na osnovu člana IV. 4. a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na 57. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 8. jula 2009. godine, i na 33. sjednici Doma naroda, održanoj 23. jula 2009. godine, usvojila je

ZAKON O ZABRANI DISKRIMINACIJE
POGLAVLJE I. OPĆE ODREDBE

Član 1.
(Predmet Zakona)

1. Ovim zakonom uspostavlja se okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim licima u Bosni i Hercegovini i uređuje sistem zaštite od diskriminacije.
2. U skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim standardima koji se odnose na ljudska prava i osnovne slobode, ovim zakonom utvrđuju se odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i pravnih lica i pojedinaca koji vrše javna ovlaštenja (u daljnjem tekstu: nadležne institucije Bosne i Hercegovine), da svojim djelovanjem omoguće zaštitu, promoviranje i stvaranje uslova za jednako postupanje.

Član 2.
(Diskriminacija)

1. Diskriminacijom će se, u smislu ovog zakona, smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem

licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima javnog života.

2. Zabrana diskriminacije primjenjuje se na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima, a naročito: zaposlenja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih aktivnosti i javnih usluga.

POGLAVLJE II. OBLICI DISKRIMINACIJE

Član 3.
(Oblici diskriminacije)

1. Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje po osnovama određenim članom 2. ovog zakona, odnosno svako djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla biti dovedena u nepovoljniji položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama.
2. Posredna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, ima ili bi imala učinak dovođenja nekog lica ili grupe lica u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica.

Član 4.
(Ostali oblici diskriminacije)

1. Uznemiravanje se smatra diskriminacijom u svakoj situaciji u kojoj ponašanje vezano za jedan od navedenih osnova iz člana 2. ovog zakona ima za svrhu ili čiji je efekat povreda dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.
2. Spolno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada se njime stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.
3. Mobing je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog.

4. Segregacija je djelo kojim (fizičko ili pravno) lice odvaja druga lica na osnovu jedne od nabrojanih osnova iz člana 2. ovog zakona, u skladu s definicijom diskriminacije sadržanom u članu 2. ovog zakona.
5. Izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije smatra se oblikom diskriminacije.
6. Podsticanje na diskriminaciju je svako zagovaranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje i zabranjeno je.

Član 5.
(Izuzeci od principa jednakog postupanja)

Zakonske mjere i radnje neće se smatrati diskriminacijskim kada se svode na nepovoljno razlikovanje ili različito post-upanje ako su zasnovane na objektivnoj i razumnoj opravdanosti. Sljedeće mjere neće se smatrati diskriminacijskim kada se njima ostvaruje legitiman cilj i ako postoji razuman odnos proporcionalnosti između sredstava koja se koriste i cilja koji se nastoji realizirati i kada:

a) proizilaze iz provođenja ili donošenja privremenih po-sebnih mjera osmišljenih bilo da se spriječe ili nadoknade štete koje lica trpe a koje su određene osnovama navedenim u članu 2. ovog zakona i to naročito za pripadnike ugroženih grupa, kao što su: invalidna lica, pripadnici nacionalnih manjina, žene, trudnice, djeca, omladina, starija lica i druga društveno isključena lica, civilne žrtve rata, žrtve u krivičnim postupcima, raseljena lica, izbjeglice i azilanti; odnosno da se omogući njihovo puno učešće u svim oblastima života;
b) su zasnovane na obilježju koje se odnosi na bilo koji od osnova navedenih u članu 2. ovog zakona kada, u ograničenim okolnostima, zbog prirode konkretnih profesionalnih aktivnosti koje su u pitanju ili konteksta u kojem se izvršavaju, takvo obilježje predstavlja stvarni i određujući uslov u pogledu izbora zvanja. Ovaj izuzetak bit će predmet povremenih preispitivanja;
c) su zasnovane na razlikovanju, isključivanju ili davanju prednosti u vezi sa zapošljavanjem kao člana osoblja institucije koje se obavlja u skladu s doktrinama, osnovnim postavkama, dogmama, vjerovanjima ili učenjima konkretne vjeroispovijesti ili vjere, s obzirom da je razlikovanje, isključenje ili davanje prednosti izvršeno savjesno kako ne bi došlo do povrede vjerskih osjećanja pripadnika te vjeroispovijesti ili te vjere;

d) određuju maksimalnu starosnu dob najprimjereniju za prekid radnog odnosa i određuju starosnu dob kao uslov za penzionisanje;
e) su zasnovane na državljanstvu na način predviđen zakonom;
f) su zasnovane na realizaciji razumnih prilagođavanja s ciljem osiguravanja principa jednakog postupanja u odnosu na invalidna lica. Poslodavci su zato prema potrebi u konkretnom slučaju dužni preduzeti odgovarajuće mjere, radi omogućavanja da invalidno lice ostvari pristup, učestvuje ili napreduje u zaposlenju, odnosno da učestvuje u obuci, ako takve mjere ne nameću nesrazmjeran teret poslodavcu;
g) stavljanje u nepovoljniji položaj pri uređivanju prava i obaveza iz porodičnog odnosa kada je to određeno zakonom, a posebno s ciljem zaštite prava i interesa djece, što mora biti opravdano legitimnom svrhom, zaštitom javnog morala, kao i pogodovanju braka u skladu s odredbama porodičnih zakona;
h) prilikom zasnivanja radnog odnosa, uključuju u članstvo, te u djelovanju koje je u skladu s naukom i poslovanjem registriranih crkava i vjerskih zajednica u BiH, kao i druge javne ili privatne organizacije koje djeluju u skladu sa ustavom i zakonima, ako to zahtijevaju vjerske doktrine, uvjerenja ili ciljevi.

POGLAVLJE III. ZAŠTIĆENA PRAVA

Član 6.
(Oblast primjene)

Ovaj zakon primjenjuje se na postupanje svih javnih tijela na nivou države, entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, općinskih institucija i tijela, te pravnih lica s javnim ovlaštenjima, kao i na postupanje svih pravnih i fizičkih lica, u svim a posebno u sljedećim oblastima:

a) zapošljavanja, rada i radnih uslova, uključujući pristup zaposlenju, zanimanju i samozapošljavanju kao i radne uslove, naknade, napredovanja u službi i otpuštanja s posla;
b) obrazovanja, nauke i sporta. Dostupnost obrazovanja ne bi trebalo da zavisi od useljeničkog statusa djece ili njihovih roditelja;
c) socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje, socijalne naknade, socijalnu pomoć (naknade za stanovanje, naknade za mlade, itd.) i

način postupanja prema korisnicima socijalne zaštite;

d) zdravstvene zaštite, uključujući dostupnost zaštite i liječenja, i u odnosu na način na koji se pruža zaštita i liječe pacijenti;
e) obuke uključujući početno osposobljavanje i stalno stručno usavršavanje, sve vrste i sve nivoe profesionalnog usmjeravanja, naprednog stručnog usavršavanja, dokvalifikacije i prekvalifikacije, uključujući i sticanje praktičnog radnog iskustva;
f) pravosuđa i uprave, uključujući aktivnosti policije i drugih službenika za provođenje zakona, službenika pogranične kontrole, vojno i zatvorsko osoblje. Konkretno, sva lica bit će jednaka pred sudovima i tribunalima;
g) stanovanja uključujući pristup stanovanju, uslove stanovanja i raskid ugovora o najmu;
h) javnog informiranja i medija;
i) članstva u profesionalnim organizacijama, uključujući članstvo u organizaciji radnika ili poslodavaca ili u bilo kojoj organizaciji čiji članovi obavljaju neko određeno zanimanje; uključenost u takve organizacije i pogodnosti koje pružaju takve organizacije;
j) roba i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, uključujući npr. prilikom kupovine robe u trgovini, prilikom podnošenja molbe za zajam u banci i u odnosu na pristup diskotekama, kafićima i restoranima;
k) obavljanja privredne djelatnosti, uključujući pravo o tržišnoj konkurenciji, odnose između preduzeća i odnose između preduzeća i države;
l) učešća u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu;
m) jednakom učešću u javnom životu svih građana;
n) porodice, pri čemu će bračni drugovi uživati potpunu jednakost prava kao i odgovornosti u pogledu bračne zajednice, tokom trajanja bračne zajednice i njene rastave uključujući i prava i odgovornosti u pogledu podizanja djece, u skladu s odredbama porodičnog zakona;
o) prava djeteta, uključujući one mjere zaštite koje su potrebne shodno njihovom statusu maloljetnika, od strane njihove porodice, društva i države.

POGLAVLJE IV. INSTITUCIJE NADLEŽNE ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE

Član 7.
(Centralna institucija za zaštitu od diskriminacije)

1. Centralna institucija nadležna za zaštitu od diskriminacije je Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ombudsmen Bosne i Hercegovine).
2. Ombudsmen Bosne i Hercegovine u okviru svoje nadležnosti:
   a) zaprima pojedinačne i grupne žalbe u vezi s diskriminacijom;
   b) fizičkim i pravnim licima koja su podnijela žalbu zbog diskriminacije daje potrebna obavještenja o njihovim pravima i obavezama, te mogućnostima sudske i druge zaštite;
   c) povodom žalbe Ombudsmen Bosne i Hercegovine može odlučiti da ne prihvati žalbu ili da pokrene postupak istraživanja;
   d) predlaže pokretanje postupka medijacije u skladu s odredbama Zakona o medijaciji;
   e) prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima diskriminacije;
   f) podnosi godišnji, a prema potrebi i vanredne izvještaje o pojavama diskriminacije Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske i Skupštini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;
   g) informira javnost o pojavama diskriminacije;
   h) na vlastitu inicijativu, provodi istraživanja u oblasti diskriminacije;
   i) daje mišljenja i preporuke s ciljem sprečavanja i suzbijanja diskriminacije, te predlaže odgovarajuća zakonska i druga rješenja nadležnim institucijama u Bosni i Hercegovini;
   j) ima pravo da pokreće i učestvuje u postupku za zaštitu od diskriminacije za prekršaje propisane ovim zakonom;
   k) prati zakonodavstvo i daje savjete zakonodavnim i izvršnim organima;
   l) podiže svijest o pitanjima vezanim za rasizam i rasnu diskriminaciju u društvu;
   m) unapređuje politike i prakse koje imaju za cilj da osiguraju jednako postupanje.

3. Ombudsmen Bosne i Hercegovine pri izradi redovnih izvještaja, mišljenja i preporuka o pojavama diskriminacije sarađuje s organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i promoviranjem ljudskih prava i organizacijama koje se bave zaštitom prava grupa izloženih visokom riziku diskriminacije.
4. Ombudsmen Bosne i Hercegovine pruža pomoć licima ili grupama lica koja se obraćaju međunarodnim tijelima za zaštitu od diskriminacije u davanju uputstava, savjeta, konsultacija u toku postupka, prijedloga i preporuka.
5. Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine će u svrhu ostvarivanja svoje nadležnosti uspostaviti poseban odjel koji bi isključivo razmatrao predmete navodne diskriminacije u pogledu postupanja javnih tijela na nivou države, entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, općinskih institucija i tijela, te pravnih lica s javnim ovlaštenjima, kao i postupanje svih pravnih i fizičkih lica, u svim oblastima života.

U budžet Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine bit će uvrštena posebna budžetska stavka neophodna za funkcioniranje specijalnog odjela/specijalnih odjela za borbu protiv diskriminacije.

6. Sve državne institucije, entitetske, kantonalne i tijela Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, općinske, insti-tucije i pravna lica s javnim ovlaštenjima, te ostala pravna i fizička lica dužna su, na zatjev Ombudsmena Bosne i Hercegovine, najkasnije u roku od 30 dana od dana zaprimanja zahtjeva, dostaviti tražene podatke i dokumente.
7. Nadležne institucije u Bosni i Hercegovini obavezne su sarađivati s Ombudsmenom Bosne i Hercegovine i davati pismeno odgovore i obavještenja u roku koji je Ombudsmen Bosne i Hercegovine odredio i o efektu preporuka datih s ciljem otklanjanja diskriminacije.

Član 8.
(Vođenje evidencije i koordinacija nadležnih institucija)

1. Nadležne institucije u Bosni i Hercegovini dužne su voditi redovnu evidenciju svih slučajeva prijavljene diskriminacije, a prikupljene podatke obavezno dostavljati Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.
2. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u okviru zakonom utvrđenih nadležnosti, ima obavezu, na osnovu

prikupljenih podataka o pojavama i obimu diskriminacije, najmanje jednom godišnje pripremati Vijeću ministara Bosne i Hercegovine izvještaj, a prema potrebi i posebne izvještaje koji sadrže prijedlog mjera za sprečavanje i suzbijanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

3. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine dužno je jednom godišnje izvještavati, posredstvom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, i Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine o pojavama diskriminacije i u vezi s tim predlagati konkretne zakonodavne ili druge mjere.
4. U skladu s odredbama ovog člana, ustanovit će se posebne evidencije u zakonodavnim, izvršnim i sudskim organima radi evidencije slučajeva diskriminacije utvrđene u krivičnim, parničnim, vanparničnim i izvršnim postupcima.
5. Centralna baza podataka za počinjena djela diskriminacije bit će uspostavljena u Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.
6. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine će, u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, donijeti pravilnik o načinu prikupljanja podataka o predmetima diskriminacije u Bosni i Hercegovini kojim se definira sadržaj i izgled upitnika za prikupljanje podataka o predmetima diskriminacije i ostala pitanja vezana za postupak prukupljanja potrebnih podataka.

Član 9.
(Praćenje provođenja Zakona)

Provođenje ovog zakona prati Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.

Član 10.
(Saradnja s organizacijama civilnog društva)

U izradi izvještaja, prilikom pripreme zakona, strategija i drugih planova koji se odnose na stanje ljudskih prava i pi-tanja diskriminacije sve nadležne institucije obavezne su sarađivati s organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i promoviranjem ljudskih prava i organizacijama koje se bave zaštitom prava lica i grupa lica izloženih visokom riziku od diskriminacije.

POGLAVLJE V. POSTUPCI ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE

Član 11.
(Zaštita u postojećim postupcima)

1. Svako lice ili grupa lica koja smatra da je diskriminirana može tražiti zaštitu svojih prava putem postojećih sudskih i upravnih postupaka.
2. U slučajevima u kojima povreda prava na jednako post-upanje proizilazi iz upravnog akta, žalba u upravnom postupku i eventualno pokretanje upravnog spora na osnovu zaštite od diskriminacije, a kojom se zahtijeva poništenje takvog upravnog akta, neće spriječiti lice iz stava (1) ovog člana da pokrene sudski postupak za zaštitu od diskriminacije.
3. Svi konkretni zahtjevi navedeni u članu 12. ovog zakona, kao pojedinačni ili zajednički, mogu se tražiti u svrhu podnošenja tužbe u parničnom postupku.

Član 12.
(Posebne tužbe za zaštitu od diskriminacije)

1. Lice ili grupa lica koja su izložena bilo kojem obliku diskriminacije, prema odredbama ovog zakona, ovlašteni su da podnesu tužbu i traže:
   a) utvrđivanje da je tuženi povrijedio tužiočevo pravo na jednako postupanje, odnosno da radnja koju je preduzeo ili propustio može neposredno dovesti do povrede prava na jednako postupanje (tužba za utvrđivanje diskriminacije);
   b) zabranu preduzimanja radnji kojima se krši ili može prekršiti tužiočevo pravo na jednako postupanje, odnosno da se izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njene posljedice (tužba za zabranu ili otklanjanje diskriminacije);
   c) da se nadoknadi materijalna i nematerijalna šteta uzrokovana povredom prava zaštićenih ovim zakonom (tužba za naknadu štete);
   d) da se presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženog objavi u medijima, u slučaju kada je diskriminacija počinjena kroz medije (štampane, printane i elektronske), odnosno bilo koje vrste.
2. Sud i druga tijela koja provode postupak dužna su radnje u postupku preduzimati hitno, osiguravajući da se sve tvrdnje o diskriminaciji što

prije ispitaju.

3. Kada se svi zahtjevi zasnivaju na istom činjeničnom i pravnom osnovu, zahtjevi se mogu istaći zajedno (kumulativno) u jednoj tužbi o kojoj se odlučuje u parničnom postupku, ako su svi zahtjevi u međusobnoj vezi i ako je isti sud stvarno nadležan za svaki od tih zahtjeva.
4. O tužbama iz stava (1) ovog člana odlučuje nadležni sud primjenjujući odredbe zakona o parničnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

Član 13.
(Nadležnost, rokovi i izvršenje)

1. Ako ovim zakonom nije drugačije propisano, a u skladu sa zakonima o sudovima u oba entiteta i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, za sporove po tužbi iz člana 12. ovog zakona nadležni su u prvom i drugom stepenu sudovi opće mjesne nadležnosti.
2. U postupcima propisanim u članu 12. ovog zakona uvijek je dozvoljena revizija.
3. Po osnovu tužbenog zahtjeva iz člana 12. tačka b) i d) ovog zakona nadležni sud može odlučiti da žalba ne zadržava izvršenje ili određuje kraći rok za ispunjenje radnje koja je naložena tuženom.
4. Rok za podnošenje tužbe na osnovu člana 12. ovog zakona je tri mjeseca od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najduže jednu godinu od dana učinjenja povrede. Rok za podnošenje zahtjeva za reviziju je tri mjeseca od dana uručenja drugostepene presude.

Član 14.
(Privremene mjere osiguranja)

Sud može u postupcima iz čl. 11. i 12. ovog zakona odrediti privremenu mjeru shodno pravilima zakona o parničnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini.

Član 15.
(Teret dokazivanja)

1. U slučajevima kada lice ili grupa lica navode činjenice u postupku iz člana 12. ovog zakona, potkrepljujući navode o tome da je zabrana diskriminacije prekršena, navodni prekršilac dužan je dokazati da nije prekršio princip jednakog postupanja ili zabrane diskriminacije u

predmetu rasprave.

2. U slučajevima u kojima lice smatra da je snosilo posljedice diskriminacije, kao dokazno sredstvo za ostvarenje prava iz stava (1) ovog člana mogu se koristiti i statistički podaci ili baze podataka.
3. U slučajevima kada lice smatra da je snosilo posljedice diskriminacije zbog propuštanja razumnog pri-lagođavanja, teret dokazivanja leži na protivnoj strani.

Član 16.
(Učešće trećih lica)

1. U postupku koji se pokreće u skladu s članom 12. ovog zakona može se kao treća strana na strani lica ili grupe lica koja tvrde da su žrtve diskriminacije pridružiti tijelo, organizacija, ustanova, udruženje ili drugo lice koje se u okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom od diskriminacije lica ili grupe lica o čijim se pravima odlučuje u postupku.
2. Sud će dopustiti učešće treće strane samo uz pristanak lica na čijoj strani se treća strana želi umiješati.
3. Bez obzira na ishod parnice, treća strana sama snosi troškove svog učešća u parnici.

Član 17.
(Kolektivna tužba za zaštitu od diskriminacije)

Udruženja, tijela, ustanove ili druge organizacije koje su registrirane u skladu s propisima koji reguliraju udruživanje građana u Bosni i Hercegovini, a imaju opravdani interes za zaštitu interesa određene grupe ili se u okviru svoje djelatnosti bave zaštitom od diskriminacije određene grupe lica, mogu podnijeti tužbu protiv lica koje je povrijedilo pravo na jednako postupanje, ako učine vjerovatnim da je postupanjem tuženog povrijeđeno pravo na jednako postupanje većeg broja lica koja uglavnom pripadaju grupi čija prava tužilac štiti.

Član 18.
(Zaštita lica koja prijavljuju diskriminaciju ili učestvuju u postupku)

Nijedno lice koje je prijavilo diskriminaciju ili učestvovalo u pravnom postupku za zaštitu od diskriminacije neće trpjeti nikakve posljedice zbog takvog prijavljivanja ili učestvovanja.

POGLAVLJE VI. KAZNENE (PREKRŠAJNE) ODREDBE

Član 19.
(Povreda člana 2. stav (2) ovog zakona)

1. Pravno lice koje dovede neko lice ili grupu lica u nepovoljan položaj na osnovama nabrojanim u članu 2. (Diskriminacija), stav (1), na način opisan u čl. 3. (Oblici diskriminacije) i 4. (Ostali oblici diskriminacije) ovog zakona, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 1.500 KM do 5.000 KM.
2. Za prekršaj iz stava (1) ovog člana također će se kazniti i odgovorno lice u državnoj, entitetskoj i kantonalnoj instituciji, instituciji Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, općinskoj instituciji, u pravnom licu s javnim ovlaštenjima i u drugom pravnom licu, i to novčanom kaznom u iznosu od 700 KM do 1.500 KM.
3. Za prekršaj iz stava (1) ovog člana također će se kazniti i fizičko lice, i to novčanom kaznom u iznosu od 550 KM do 1.500 KM.
4. Ako se prekršaj iz stava (1) ovog člana učini propuštanjem da se postupi po preporuci Ombudsmena Bosne i Hercegovine, pravno lice će se kazniti novčanom kaznom u iznosu od 2.500 KM do 6.500 KM, a odgovorno lice u pravnom licu ili fizičko lice kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 1.000 KM do 3.000 KM.
5. Ako se prekršaj iz stava (1) ovog člana učini propuštanjem da se postupi po nalogu suda, pravno lice će se kazniti novčanom kaznom u iznosu od 3.500 KM do 10.000 KM a odgovorno lice u pravnom licu ili fizičko lice kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 2.000 KM do 5.000 KM.

Član 20.
(Povreda člana 7. st. (6) i (7) ovog zakona)

1. Pravno lice kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 1.000 KM do 5.000 KM ako:
   a) ne dostavi podatke ili dokumente na zahtjev Ombudsmena Bosne i Hercegovine, odnosno ako ih ne dostavi u propisanom roku i ne dozvoli uvid u njih, u suprotnosti s članom 7. (Centralna institucija za zaštitu od diskriminacije), stav (6) ovog zakona;
   b) ne sarađuje s Ombudsmenom Bosne i Hercegovine i ne daje pismeno odgovore ili obavještenja, odnosno ne izvijesti o učinku preporuka datih s ciljem otklanjanja diskriminacije, u suprotnosti s članom 7. stav (7) ovog zakona.

2. Za prekršaje iz stava (1) ovog člana također će se kazniti i odgovorno lice u državnoj, entitetskoj i kantonalnoj instituciji, instituciji Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, općinskoj instituciji, u pravnom licu s javnim ovlaštenjima i u drugom pravnom licu, i to novčanom kaznom u iznosu od 500 KM do 1.500 KM.
3. Za prekršaj iz stava (1) ovog člana također će se kazniti i fizičko lice, i to novčanom kaznom u iznosu od 450 KM do 1.000 KM.

Član 21.
(Povreda člana 18. ovog zakona)

1. Pravno lice koje lice koje je prijavilo diskriminaciju u dobroj vjeri ili lice koje je na bilo koji način učestvovalo u postupku zaštite od diskriminacije dovede u nepovoljan položaj na osnovu toga što je to lice prijavilo diskriminaciju ili učestvovalo u postupku, u suprotnosti s članom 18. (Zaštita lica koja prijave diskriminaciju ili učestvuju u postupku) ovog zakona, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 1.000 KM do 10.000 KM.
2. Za prekršaje iz stava (1) ovog člana također će se kazniti i odgovorno lice u državnoj, entitetskoj i kantonalnoj instituciji, instituciji Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, općinskoj instituciji, u pravnom licu s javnim ovlaštenjima i u drugom pravnom licu, i to novčanom kaznom u iznosu od 1.000 KM do 3.500 KM.
3. Za prekršaj iz stava (1) ovog člana također će se kazniti i fizičko lice, i to novčanom kaznom u iznosu od 700 KM do 2.000 KM.
4. Ako prekršaj iz stava (1) ovog člana učini s namjerom odgovorno lice u pravnom licu, odgovorno lice u pravnom licu kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 2.000 KM do 7.000 KM, i ako je učini s namjerom fizičko lice, fizičko lice kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 1.500 KM do 4.000 KM.

Član 22.
(Zaštitne mjere)

1. Za prekršaje propisane ovim zakonom mogu se izreći zaštitne mjere oduzimanja predmeta i zabrane obavljanja određene profesionalne djelatnosti, poslovne aktivnosti ili dužnosti.
2. Zaštitne mjere oduzimanja predmeta obavezno se izriču svaki put kada je prekršaj izvršen korištenjem tih predmeta, odnosno kada su

predmeti bili namijenjeni izvršenju prekršaja ili su predmeti nastali zbog izvršenja prekršaja.

Član 23.
(Objavljivanje rješenja o prekršaju)

Rješenje o prekršaju propisano ovim zakonom objavljuje se u javnim medijima koji su dostupni na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

POGLAVLJE VII. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 24.
(Usaglašavanje ostalih propisa s ovim zakonom)

1. U slučaju neusaglašenosti drugih zakona s ovim zakonom u postupcima po ovom zakonu, primjenjivat će se ovaj zakon.
2. Svi zakoni i opći propisi bit će usaglašeni s odredbama ovog zakona u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.
3. Ovaj zakon ne prejudicira odredbe i uslove koji su utvrđeni u međunarodnim ugovorima i sporazumima s vjerskim zajednicama, čime se ne dira u njihovu djelatnu, normativnu i organizacionu autonomiju i princip punog uživanja prava vjerskih sloboda i izražavanja.

Član 25.
(Stupanje na snagu)

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

PSBiH, broj 405/09
23. jula 2009. Godine
Sarajevo

Predsjedavajući
Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH
Beriz Belkić, s. r.

Predsjedavajući
Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH
Ilija Filipović, s. r.

PRILOG 3: IZ MEDIJA

Mladi ljudi najčešće žrtve diskriminacije u BiH

13:51, 9 Februar, 2010

Diskriminacija najzastupljenija na osnovu spola, nacionalnosti i religijske pripadnosti.

Omladinski resursni centar Tuzla je u okviru projekta ″Regionalna omladinska akcija protiv diskriminacije″ napravio analizu situacije o učešću manjina i opštem poznavanju prava manjina i situacije u kojoj se nalaze manjine u BiH pod nazivom ″Društveno zbližavanje, ravnopravno učešće manjina u BiH″.

Prema riječima direktora Omladinskog resursnog centra Tuzla Miralema Tursinovića jedan od glavnih ciljeva ovog projekta je prije svega podizanje svijesti građana BiH o važnosti borbe protiv diskriminacije u BiH i regiji, sa posebnim osvrtom na mlade. U okviru projekta ORC Tuzla je zajedno sa omladinskim organizacijama-članicama Omladinske mreže, u periodu od decembra 2009. godine do kraja januara 2010. godine, izvršio anketiranje bh. građana na uzorku od 1.600 ispitanika iz 17 gradova u BiH.

″Sama namjera ove ankete bila je da sagledamo kakva je percepcija mladih ljudi u BiH o tome šta oni podrazumijevaju sa pojmom diskriminacije, koje vrste diskriminacije u BiH postoje i kako da se svi zajednički borimo protiv nje. Nakon provedene ankete i urađene analize dobili smo pokazatelje koji će nam pomoći da u narednom periodu pokušamo ublažiti neke od elemenata diskriminacije″, rekao je Tursinović.

Prema riječima menagera Centra za omladinski razvoj ″Proni″ iz Brčko Distrikta Jasmina Jašarevića 88 posto ispitanih smatra da su mladi žrtve diskriminacije u BiH. Na osnovu njihovih odgovora u upitniku diskriminacija je najviše prisutna prilikom zapošljavanja, u školi i prilikom

rješavanja stambenog pitanja, dok su najzastupljeniji oblici diskriminacije na osnovu spola, nacionalnosti i religijske pripadnosti.

Situacija sa onima koji bi trebalo da štite prava ugrožene populacije, institucije Ombdusmena za ljudska prava BiH, tj. informisanost građana o njihovom postojanju je, po rezultatima ovog istraživanja katastrofalna. Ukupno 70 posto građana uopšte ne zna šta je to institucija ombdusmena u BiH, a od onih preostalih 30 posto koji su se izjasnili da znaju, samo njih 64 posto je dalo tačne ili djelimično tačne odgovore.

˝Neke od preporuka urađene analize su da je potrebni implementirati veći broj aktivnosti usmjeren kako prema pitanjima korupcije, tako i diskriminacije, a pogotovo u vezi spolne, nacionalne i religijske pripadnosti. Trebalo bi pokrenuti aktivnosti iz oblasti zaštita prava mladih i jednakih mogućnosti za dobivanje posla i školavanje u BiH, te više raditi na samoj promociji Zakona o zabrani diskriminacije u BiH˝, rekao je Jašarević.

Na osovu dobivenih rezultata istraživanja može se zaključiti da je veliki dio stanovništva BiH upoznata sa nekim od vidova diskriminacije. Iako su diskriminacija na osnovu spola, nacionalnosti i religijske pripadnosti najzastupljeniji oblici diskriminacije u BIH, sa kojima su upoznati učesnici ankete, pomenute su i brojne druge vrste diskriminacije koje su prisutne u BiH, što samo pokazuje koliko dubok trag diskriminacija ostavlja na pojedinca.

(TIP/A.J.)

http://www.tip.ba/2010/02/09/mladi-ljudi-najcesce-zrtve-diskriminacije-u-bih

ДЕБАТА О ПОЛОЖАЈУ МЛАДИХ И НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У ОБРАЗОВАЊУ

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА НЕТАЧНИ И ИСКРИВЉЕНИ?

Неопходна је додатна едукација, како дјеце, тако и родитеља о одредбама Закона о забрани дискриминације, боља и јача заштита права младих, као и ефикаснији механизми који ће спријечити дискриминацију у јавним институцијама, по било којем основу и санкционисати оне који врше ту дискриминацију, речено је на јавној дебати "Дискриминација младих и националних мањина у области образовања одржаној у библиотеци "Филип Вишњић". Организатор овог скупа је Хелсиншки парламент грађана и Омладински ресурсни центар Тузла.

На дебати, у којој су учешће узели представници општинске управе, невладиног сектора, директори школа, и представници савјета ученика расправљано је о резултатима испитивања јавног мњења на узорку од 1526 испитаника у 40 градова БиХ.

- **Према резултатима анкете млади имају осјећај да су дискриминисани у свим сегментима живота, али је највише изражена дискриминација приликом добијања посла, те у у области образовања. На подручју Бијељине око 80 процената младих је изјавило да су дискриминисани приликом добијања посла, а њих 43 процента је рекло да су дискриминисани у области образовања**, изјавио је **Миралем Турсановић** у име Омладинског ресурсног центра Тузла, напоминући да је највећи проблем неинформисаност јавности о Закону о забрани дискриминације, те на који начин грађани могу заштити своја права у оваквим ситуацијама.

Ранко Ранкић, директор Основне школе "Јован Дучић" у Бијељини не слаже се са оваквим резултатима истраживања, наводећи да је узорак од свега 95 испитаника на подручју Бијељине, који потичу из сличне узрасно-етничко-социјалне групе нерепрезентативан, те да је довео до тога да су резултати нетачни и искривљени.

-**Роми у Бијељини нису дискриминисани, бар не у сегменту образовања. Сва дјеца мањег узраста могу ићи редовно у школу, а организује се и настава за дјецу тинејџерског узраста. Од општине Бијељина добијају бесплатне уџбенике и ужину, а редовну наставу похађа 45 ученика ромске националности. Кроз љетње школе научило је да чита и пише више од 200 ромских малишана**, нагласио је, између осталог, Ранкић.

Он је истакао и активности и програме друштвене инклузије Рома у Бијељини, као најугроженије националне мањине на подручју општине.

Након двоипочасовне дебате, у којој је учешће узео велики број присутних учесника донешени су закључци у којима се каже да је неопходна додатна едукације родитеља и дјеце ромске националности, додатна мотивација за Роме да се укључе у образовни систем, као и едукације из области дискриминације, која би се системски спроводила у првом разреду средње школе.

Б.С.

Okrugli sto o obrazovnom procesu u BiH

Ugrožene manjine i mladi

Potrebno je više raditi na zaštiti prava mladih i promovisati Zakon o zabrani diskriminacije u BiH. Neophodno je mladima stvoriti jednake mogućnosti za školovanje i zapošljavanje i jačati kapacitete udruženja koja štite prava nacionalnih manjina, istakli su predstavnici nevladinih organizacija - Helsinški parlament građana i Proni centra Tuzla - na okruglom stolu „Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja" koji je juče održan u Bijeljini.

Neophodno je mladima stvoriti jednake mogućnosti za školovanje i zapošljavanje

Učesnici okruglog stola FOTO: G. BOBIĆ

Mirakem Tursinović iz Tuzle ukazao je na rezulate ispitivanja koje je obuhvatilo 1526 građana u 40 gradova BiH. "Anketa je pokazala da su mladi diskriminisani u raznim oblastima, posebno u obrazovanju i stambenom zbrinjavanju, a diskriminacija se ispoljava i u odnosu na njihovo poreklo, veru i nacionalno određenje. To je problem kojim se moraju više pozabaviti lokalne i republičke vlasti", rekao je Tursinović.

Oko 46 odsto anketiranih istaklo je problem diskriminacije nacionalnih manjina u BiH u segmentu obrazovanja, potvrdilo je ovo istraživanje nevladinih organizacija. Ranko Rankić, direktor bijeljinske OŠ "Jovan Dučić", koji je učestvovao na ovom okruglom stolu, nije se složio sa ovom konstatacijom. "Romi u Bijeljini nisu diskriminisani, bar ne u segementu obrazovanja. Sva deca manjeg uzrasta mogu ići redovno u školu a organizuje se i nastava za decu tinejdžerskog uzrasta. Od opštine Bijeljina dobijaju besplatne udžbenike i užinu. Redovnu nastavu pohađa 45 učenika romske nacionalnosti a kroz tromesečne letnje škole naučilo je da piše i čita više od 200 romskih mališana", rekao je Rankić. U narednom periodu potrebno je raditi i na podizanju svesti građana o važnosti borbe protiv svih oblika diskriminacije, poručeno je sa ovog skupa.

S.R.M.

DEBATA O „DISKRIMINACIJI MLADIH I NACIONALNIH MANJINA U OBLASTI OBRAZOVANJA"

Važnije im otići na džumu, nego razgovarati o obrazovanju

Iznenađuje ponašanje osoba koje su odgovorne za obrazovanje u Tuzlanskom kantonu što nisu našle za shodno da se pojave na ovoj debati, istakli su organizatori

„Diskriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja" naziv je debate koju je u Kući plamena mira organizovao omladinski resursni centar i Helsinški parlament građana Tuzla. Glavni cilj ovoga projekta je podizanje svijesti građana BiH o važnosti borbe protiv diskriminacije u BiH i regiji, sa posebnim osvrtom na mlade.

Diskriminacija različitih

Na osnovu rezultata analize anketnih upitnika urađena je procjena stanja i kreiranja aktivnosti za borbu protiv diskriminacije, među kojima je i javna debata skriminacija mladih i nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja.

- Analiziranjem trenutnog stanja cilj nam je doći do rješenja na koji način ublažiti diskriminaciju mladih i staviti ih u ravnopravan položaj sa drugim građanima, kazao je Miralem Tursinović, direktor Helsinškog parlamenta građana Tuzle.

Bh. društvo višestruko ispolitizirano i sklono diskriminaciji

Jedan od uvodničara na javnoj debati bio je i profesor Nedžad Ibrahimović koji je istakao da je poznato da je bh. društvo „višestruko ispolitizirano i sklono diskriminaciji svih onih koji su drugačiji", te da kao i svako nedemokratsko društvo nagnje ka ideologiji istosti i istovjetnosti.

- Cilj takve diskriminacije jeste da se one društvene klase koje se ne mogu povinovati zahtjevima neoliberalnog tržišta isključe izvan procesa nad proizvodnjom, a u ovom slučaju izvan cjelokupnog školskog sistema, kazao je profesor Nedžad Ibrahimović.

Iako su na debatu pozvani predstavnici Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK, Pedagoški zavod TK, direktori osnovnih i srednjih škola, profesori sa Univerziteta u Tuzli, studenti, te studentske, omladinske i nevladine organizacije iz Tuzle, njihovo pojavljivanje je izostalo. Prema riječima Tursinovića, iznenađuje ponašanje osoba koje su odgovorne za obrazovanje u Tuzlanskom kantonu što nisu našle za shodno da se pojave na ovoj debati.

Proiriteti u sjeni vjerskih obreda

- Neki su čak smatrali da im je daleko bolje otići u džamiju na džumu, nego doći i razgovarati o pitanjima diskriminacije mladih u obrazovanju. Neću navoditi imena, ali ću reći da se radi o osobama iz Prosvjetno-pedagoškog zavoda TK. Mislim da je to s njihove strane jako neprofesionalno jer su to prije svega ljudi koji se brinu o programima u osnovnim i srednjim školama kao i fakultetima. Ovo je jedna od tema o kojoj treba razgovarati u Tuzli, a ne treba je bacati ispod tepiha kao što do sada većina vlasti u našem gradu i kantonu rade, kaže Tursunović.

E. Ka.

PRILOG 4.

O ORC TUZLA

Omladinski Resursni Centar (ORC) Tuzla osnovan je 2004. godine. Prije osnivanja i registrovanja, ova organizacija je radila kao međunarodna nevladina organizacija pod nazivom Helsinški Parlament Građana (hCa) Tuzla, koja je djelovala u Bosni i Hercegovini od 1995 gdoine. U proteklom periodu hCa/ORC Tuzla je radio većinom na programima/projektima koji se tiču mladih, kao i na projektima koji se tiču manjina, prekogranične saradnje itd.

Jedan od naših najvećih projekata je projekat pod nazivom "Omladinska Mreže Bosne i Hercegovine" koji smo započeli / osnovali 1997. godine u saradnju sa hCa Banja Luka. Naša osnovna ideja je bila da povežemo omladinske inicijative (nezavisne organizacije, neformalne grupe i pojedince) sa čitavog područja Bosne i Hercegovine, radimo na njihovom osnaživanju, podršci u implementaciji njihovih zajedničkih projekata, aktivnosti i ideja. Posebnu pažnju u razvoju ovog projekta smo usmjerili prema mladima koji žive u malim zajednicama i gradovima u BiH. U proteklim godinama, u okviru mreže, organizovali smo veliki broj aktivnosti kao što su: neformalne edukacije (seminari, treninzi), javne debate, omladinske konferencije, omladinske predizborne kampanje, akcije podrške organizacijama i pojedincima iz raznih dijelova BiH, programe omladinske međuentitetske i prekogranične razmjene, regionalne i međunarodne sastanke mladih, itd. Od 1997 pa do danas na hiljade mladih je "prošlo" kroz Omladinsku Mrežu BiH, a mnogi od njih sada se nalaze na važnim i odgovornim funkcijama u javnom i političkom životu u BiH. Trenutno Omladinska Mreža BiH okuplja oko 120 članica (omladinske organizacije, neformalne grupe mladih, pojedinci).

Osim ovog projekta u proteklom periodu realizovali smo i niz drugim projekata za mlade u BiH i regiji. Takođe, aktivni smo sudionici i partneri u mnogim regionalnim i međunarodnim projektima, inicijativama, kampanjama, koji se tiču manjina, rodne jednakosti, demilitarizacije itd.
Sve aktivnosti i projekte međunarodne nevladine organizacije, Helsinškog Parlamenta Građana (hCa) Tuzla, preuzeo je Omladinski Resursni Centar (ORC) Tuzla nakon osnivanja i registracije 2004. godine.

Osim nastavka rada na svim pomenutim aktivnostima Omladinski Resursni Centar (ORC) Tuzla pomaže u radu omladinskim organizacijama i pojedincima, posebno onima koji djeluju u manjim i "zatvorenim" lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini.

Ciljevi ORC-a Tuzla

1. osnaživanje i jačanje omladinskog sektora u BiH;
2. osnaživanje i jačanje kapaciteta i resursa omladinskih organizacija i neformalnih grupa mladih posebno u malim sredinama;
3. praćenje, podsticanje i jačanje rada mladih i omladinskih organizacija
4. podsticanje i jačanje saradnje između omladinskih organizacija, na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou;
5. prikupljanje i stvaranje baze podataka o omladinskim organizacijama, njihovim aktivnostima i radu;
6. izgradnja saradnje između omladinskih organizacija i vlasti na svim nivoima;
7. pokretanje procesa institucionalizacije omladinskog sektora u BiH;
8. pružanje stručne i logističke pomoći i podrške omladinskim organizacijama u radu, posebno organizacijama u osnivanju;
9. uspostavljanje i stvaranje bolje komunikacije i bržeg protoka informacija među omladinskim organizacijama;
10. povezivanje i saradnja sa omladinskim organizacijama regije, Evrope i svijeta;
11. unapređivanje i razvijanje djelatnosti i rada omladinskih organizacija, prema evropskim standardima;
12. uspostavljanje i ostvarivanje saradnje sa drugim srodnim asocijacijama u zemlji i inostranstvu;
13. ostvarivanje drugih zajedničkih interesa mladih i omladinskih organizacija.

Neke od osnovnih aktivnosti ORC Tuzla su:

- sastanci sa predstavnicima omladinskih organizacija, organima vlasti, u Tuzlanskom Kantonu i cijeloj BiH,
- prikupljanje podataka od omladinskih organizacija iz BiH i kreiranje baze podataka
- informacije o aktivnostima omladinskog sektora u BiH

svakodnevno su prikupljanje i distribuirane od/prema omladinskim organizacijama

- mjesečno objavljujemo informacije o aktivnostima članica Omladinske Mreže u BiH, zajedno sa ostalim korisnim informacijama, u formi mjesečnog biltena. Ovaj bilten se objavljuje i na engleskom jeziku. Ukupno, mjesečni bilten se distribuira na oko 3000 adresa;

Svi ovi sadržaji i sve ostale informacije vezane za naše aktivnosti, kao i informacije relavantne za omladinski aktivizam možete pronaći na našoj web stranici www.omladina-bih.net, a ukoliko imate neka dodatna pitanja možete nas kontaktirati na:

Omladinski Resursni Centar (ORC) Tuzla
Ulica: Hadži Bakirbega Tuzlića 1, 75 000 Tuzla

e-mail: hcatuzla@bih.net.ba ili orctuzla@bih.net.ba
telefon/faks: 035 258 077

Kontakt osobe:
Miralem Tursinović, direktor
Mirjana Stamenković – Tursinović – program asistent
Semir Selimović- office administrator
Emir Delalić 3eko – web admin.

ZAHVALE:

Omladinski Resursni Centar (ORC) Tuzla se ovom prilikom najtoplije zahvaljuje našim prijateljima, partnerima, fondacijama, organizacijama, institucijama i pojedincima koji su nas nesebično pomagali tokom 2010. Godine, i bez čije pomoći i saradnjene bismoopstali i ostali.

Youth Resource Center (ORC) Tuzla, would like to use opportunity to express our sincere gratitude to our friends, partners, foundations, organizations and individuals who supported us during 2010. Year, and thanks to their help and support without we could not survive and exist:

Norwegian People's Aid – kancelarija Beograd
The Balkan Trust for democracy (BTD)
Anna Lindh Foundation – ALF
Justitia Et Pax the Netherlands
Public Movement Multinational Georgia (PMMG)
OMLADINSKA MREŽA BiH
CENTAR ZA PROMOCIJU CIVILNOG DRUŠTVA (CPCD) Sarajevo
MIROVNA AKCIJA Prilep
OMLADINSKI KLUB POD ISTIM SUNCEM Jablanica
MLADINSKI INICIJATIVI Skopje
AKSIONI KUNDËR DHUNËS DHE NDËRTIMI I PAGES Gjilan
MULTIKULTURA Tetovo
EDUKATIVNI CENTAR Kruševac
PRONI Centar za omladinski razvoj Brčko distrikt BiH
OMLADINSKI CENTAR Brčko
OSCE – URED Brčko, Bijeljina, Tuzla
KUĆA PLAMENA MIRA Tuzla
Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta u vladi TK
PRONI Centar za omladinski razvoj Bijeljina
Narodna Biblioteka FILIP VIŠNJIĆ Bijeljina
POSAVSKA ŽUPANIJA Orašje
MINISTARSTVO PROSVJETE POSAVSKE ŽUPANIJE Orašje
OPĆINA ORAŠJE
Grand Posavina hotel Brčko